

Naše agrární strana

V článku „Socialisté a zemědělství“ vylíčili jsme letos na jaře zběžně vývoj naší agrární strany v poválečných poměrech. Vnitropolitické spory častěji však dokazují, že neexistuje důkladná znalost této strany v nynějším stadiu jejího vývoje, jak toho by vyžadovala jasnost v stanovisku a zájem veřejný. A dlužno poznamenati, že agrární strana sama nedbá představovati se veřejnosti v celé a pravé své podstatě a v celém svém rozvoji. Zdá se, že je v tom úmysl.

Síla ve volbách.

Počet členů agrární strany nepřesahuje jistě 300.000. Srovnáme-li tento počet s počtem hlasů, které tato strana dostala, musíme přiznati, že organisace této strany je lepší než u stran socialistických, neboť zde rozdíl mezi počtem členů a obdržení hlasů je mnohem větší.

Z 8,231.412 hlasů, které byly při posledních volbách do Národního shromáždění dne 19. května 1935 odevzdány, obdržela agrární strana 1,176.593 hlasů, včetně skupiny poslance Čuříka. Vyjádřeno procentuálně, obdržela agrární strana v průměru celostátním 14.3 procenta hlasů. Konglomerát složek a skupin, v tomto výsledku obsažený, není malý:

„Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, zakladatel Antonín Švehla, Domovina domkářů a maloroľníků, Slovenská roľnická jednota, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota republikánských zaměstnanců a Odborové sdružení, Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízenců.“

Čím dále na východ republiky, tím je podíl hlasů agrární strany na celkovém počtu hlasů větší. Kdežto v Čechách obdržela agrární strana jen 12.7 proc. všech hlasů, obdržela na Moravě 14.2 proc., na Slovensku 17.6 proc. a na Podkarpatské Rusi 19.6 proc. Je to v souhlase s hospodářskou strukturou republiky, v níž zemědělství postupuje od západu k východu.

Hned za agrární stranou co do počtu obdržení hlasů následuje Československá sociálně demokratická strana dělnická. Pro ilustraci uvádíme, v jakém volebním poměru je k straně agrární. Sociální demokracie obdržela v posledních volbách do Nár. Shrom. 1,034.774 hlasů. Je zajímavo všimnouti si, jak je tento voličský kádr druhé nejsilnější strany koaliční rozvržen. Počet jejich hlasů činí 12.6 proc. všech platných hlasů. Avšak v Čechách má tato strana více než agrárníci, t. j. 12.9 proc., v zemi Moravskoslezské 13.3 proc., tedy méně než agrárníci, na Slovensku 11.4 proc. a na Podkarpatské Rusi 9.6 proc. Tedy čím dále na východ, tím je podíl jejich hlasů menší, jak to odpovídá povaze strany, opírající se o průmyslové dělnictvo. Pozoruhodné však jest, že v Čechách, naší nejprůmyslovější zemi, agrární strana volební primát již ztratila.

Volební síla agrární strany není nijak ohromující. V revolučních dobách popřevratových v r. 1920 obdržela tato strana 860.721 hlasů. Její vzrůst volební

do r. 1935 činil celkem 315.872 hlasů, což je množství nikterak převratné a dnešní moc a vliv této strany nikterak vysvětlující.

V republice máme 1,648.000 zemědělských závodů, jejichž majitelé, jak vidíme, rozhodně ne všichni jsou agrárníky. Počet zemědělského obyvatelstva v republice činí 5,117.000, s čímž ovšem také nesouhlasí počet hlasů, odevzdaných pro agrární stranu. A mimochodem řečeno, tento počet zemědělského obyvatelstva v republice se menší — oproti roku 1920 je menší o 268.000 duší.

Agrární strana vstoupila do života v r. 1901 a je tedy mladší než sociální demokracie, než strana národně sociální a národně demokratická strana. Už před válkou vedlo se jí celkem slušně, ba někdy i zcela blahobytně — co to bylo slávy, když sedlák z Řivna, Karel Prášek, český agrárník, byl ministrem císaře pána! — avšak její doba přišla teprve v našem obnoveném státě. Tato strana má největší vliv, největší moc, na niž žárli všechny ostatní strany, je stranou vedoucí, doslova diktující v mnohých odvětvích státní správy. Hubuje se na to, usiluje se o to stavět hráze této rozpínavosti agrární strany, málo však se zkoumá, které jsou prameny této skutečnosti, neboť ani takovýto zjev nespádl s nebe, nýbrž musí mít své sociální kořeny v poměrech našeho života.

Probuzení stavu.

Vývoj agrární strany je nerozlučně spjat s novodobým probuzením selského lidu a jeho osvobozovacím zápasem. V tomto ohledu stojíme tu tvářív tvář významnému zjevu sociálnímu, svou důležitostí rovnocennému probuzení dělnického stavu. Až do r. 1848—1849 žil selský vesnický člověk v poddanství. A když toto poddanství konečně bylo zrušeno, ještě mnoho let musil platit do vyvazovacích fondů za to, že po věky robotoval na panské půdě. A teprve v r. 1869 byl na příklad v Čechách vydán zákon ustanovující, že pro správu majetku selského platí obecný zákon občanský, to, co pro jiné.

Avšak léta sedmdesátá až devadesátá minulého století jsou obdobím těžké zemědělské krise, kterou uvalila na naše zemědělství konkurence zámořských zemědělských zemí, a tato krise nedala našemu zemědělci možnost vzpamatovati se ani hospodářsky, ani politicky. Zemědělci, pokud měli politická práva, šli se staročechy, později s mladočechy, a tak to bylo až do konce minulého století. Avšak tu již nastával obrat, a v r. 1901 založena agrární strana. To už poměry byly pro ni zralé a přes protesty a lamentace mladočeského tisku měla se tato strana rychle k světu. Každé nové volby přinášely jí úspěchy. Zejména ve volbách za všeobecného práva hlasovacího v r. 1907 a v r. 1911 docílila velkých úspěchů. Měla své lidi v obecních správách, v okresech, na zemských sněmech i na radě říšské. Překvapující

to rozvoj politickej sily stavu, do neďávna politicky bezvplyvného a podceňovaného.

Politické probuzenie zemeďľského lidu je jedným z najväčších sociálnych a národných zjevů našej zeme, fakt, ktorým byly otvorené mocné zdroje politickej, hospodárskej a sociálnej sily a ktorú v zájmu obecnej třeba žive pozdravit. Zemeďelec, hospodársky ztročený, sociálne zdeptaný, kulturne zaostalý, sloužící za nástroj cizím zájmům, to byl zemeďelec minulého století; zemeďelec uvědomělý, sociálně sebevědomý, politicky samostatný a kulturne povznesený, to je zemeďelec tohoto století. Příliš dlouho byl tento lid deptán, příliš dlouho musil snášeti ústrky a ponižování, příliš dlouho byly tu vázány síly, spějící k rozmachu; tak si vysvětlíme živelnost a životnost této strany zemeďľského lidu, který si uvědomil svůj význam a svou sílu a při vzpomínce na minulost zrovna vášnivě kuje svou lepší budoucnost.

Namítá se, že agrární strana není představitelkou všeho lidu zemeďľského; to je pravda. Ona však soustřeďuje rozhodující většinu sedláků střední velikosti a silně zabrala doprava i doleva, směrem k velkým i směrem k malým zemeďľcům. A vliv středního statku je na vesnici politicky nejdůležitější, to je vskutku jádro agrární strany a zdroj její rovnováhy.

Vedle této okolnosti sociálního vývoje svou velkou úlohu v rozvoji agrární strany hrály i různé příčiny jiné. V prvých volbách v republice v r. 1920, když agrární strana obdržela svých 860.000 hlasů, stála tu sociální demokracie se svými hrozivými 1.500.000 hlasů. Tato strana hrozila, že agrární strana navždy ztratí drobný venkovský lid a bude odsouzena hráti úlohu nevelké strany středního a velkého sedláka. Komunistický rozkol v sociální demokracii zbavil agrární stranu tohoto nebezpečí — v následujících volbách dostala sociální demokracie již jen 630.000 hlasů a cesta agrární strany do řad drobného lidu zemeďľského, zmateného rozpadem sociální demokracie a vražedným bojem sociálně demokraticko-komunistickým, byla otevřena. Agrární strana se svými Domovinami a svou Odborovou jednotou cestu tu ihned rázně a bezohledně nastoupila.

Politické místo agrární strany.

Na pravici přálo štěstí agrární straně neméně štědře. Městská buržoasie, vedená národní demokracií, byla poděšena a zmatena revolučním charakterem poválečných dob a nevěděla kudy kam. Jejího zmatku využila agrární strana. Všechno to, co po převratu dělo se proti národní demokracii, včetně založení strany živnostenské, všechno, co směřovalo k rozkladu politickej organizace městské buržoasie, byla práce pro agrární stranu. A to platí až po naše časy. Národní demokracie zavinila si mnohé sama, dělala mnoho chyb a sama nejvíce učinila pro svou likvidaci. Dnešní poměry však, kdy agrární strana zastupuje zájmy průmyslnické, bankovní, obchodní i zájmy vysoké byrokracie, jsou poměry zruďné a neudržitelné. Jí sama ke škodě. Ten, kdo otevřel agrární straně cestu jak doleva tak doprava, zasloužil

se nejvíce o její rozvoj a její dnešní sílu, vliv a moc.

Dnes agrární strana představuje probuzený majetkový stav a reprezentuje úspěšně také zájmy městské buržoasie, která své samostatné politické organizace pozbyla. Ona představuje tradici, zastupuje myšlenku konservativní, zdůrazňuje pořádek, odpor proti převratnictví, respekt k vlastnictví, krátce a dobře, zájmy občanské společnosti, svět buržoasie městské i agrární. Odtud také její nechuť k socialistickým stranám a nevrlost vůči těm politickým skupinám, které odpírají jejímu zájmovému okruhu. Také z této strany můžeme slyšet, že hlasy se nejen počítají, nýbrž také váží. Jak vysoko si agrární strana odhaduje váhu svých hlasů, vidíme v celém státě, zejména však v české zemi. Buďme však spravedliví, tady jde o více než o souboj politickej stran, tady jde o souboj sociálních tříd, z nichž jedna představuje buržoasii s jejími velikými zájmy a myšlenkou konservativní, ti druzí pak vývoj, v němž očekávají svou dobu. Jako síla agrární strana plyne z určitých sociálních skutečností, tak z jiných sociálních skutečností plyne z atím ní slabost jejich odpůrců.

Usilovat dnes o porážku agrární strany znamená v podstatě usilovat o porážku naší měšťanské třídy; bude dobře, když dosah si jasně uvědomíme. S hlediska praktické politiky v republice však sotva lze s tím počítat. Nejsou takové poměry u nás, tím méně jsou takové poměry mezinárodní.

Agrární strana projevuje živelnost, která je u strany buržoasní zcela neobvyklá. To proto, že je nesena probudilým zemeďľským stavem, nabitým energií a silou. Má to však i zcela prosaicke příčiny, které by neměly unikat pozornosti. Všimněme si jen, že tato strana má poměrně nejmladší vedení ze všech našich politickej stran. Její vedení politiké je v rukou lidí kol padesátky, předseda poslanec Beran nemá ani padesát let, její tisk je v rukou dokonce ještě mladších. Také její ministři jsou lidé poměrně mladí. Nebylo by správné na to nemyslet.

Jestliže si takto uvědomíme základy růstu a nynější moci agrární strany, dojdeme k poznání, že je produktem sociálního probuzení a uvědomění zemeďľského lidu a porušeného politickej vývoje na naší politickej pravici. Prvé musíme vítat, druhé napravovat. *Václav Kovář*

poznámky

Intelektuálové a socialistické strany

Článek poslance J. Macka v „Naší době“ vyvolal u Josefa Bělina takovou nelibost, že mu odpověděl v „Zájmech kovo-dělníků“ článkem s charakteristickým názvem: „Uražený intelektuál čili boj proti větrným mlýnům“. Opěrným bodem útoku jsou tato Mackova slova:

„Jen v kruzích otrávených marxistickým třídnictvím je považován vzdělanec za socialistu méněcenného, za podezřelého kariéristu, kterému není radno svěřovat funkce důvěry, neboť on se tlačí do dělnického hnutí z kdovíjakých podivných důvodů, když přece to není dělník.“

Poslanec Macek snad nevystihl věc docela přesně; nejsou to totiž jen „kruhy otrávené marxistickým třídnictvím“, kde je považován vzdělanec za socialistu méněcenného, za podezřelého kariéristu. Takový názor o intelektuálech mají i lidé, kteří se snad Marxe často dovolávají a pro něž Marx neznamená o mnoho více než prázdné slovo a sádrouvou bustu při slavnostních příležitostech.

V „Zájmech kovodělníků“ čteme, že

nedůvěra k intelektuálům zakotvila se v dělnictvu teprve v době poválečné, kdy najednou mnoho t. zv. vzdělanců, otevřelo svá srdce socialistickému hnutí, které mělo možnost obsazovat různá honosná a výnosná místa ve státní správě a veřejném životě vůbec.“

Je i na tom něco pravdy. Ale kdo zná vývoj dělnického hnutí u nás, vzpomene si, že už dávno před válkou v dělnickém hnutí byla přímo okřídlená slova o tom, že jen ten intelektuál je pro hnutí dobrý, který se nechá třikrát vykopnout a zůstane přes to věrný. Odpor proti intelektuálům v socialistických stranách není zjev poválečný.

J. Bělina uvádí, že

„fama praví, že je mnoho státních úředníků, kteří mají v kapse několik politických legitimací, které vytahují podle toho, jaké strany je právě úřadující ministr. Za těchto okolností věru nikdo nemůže očekávat, že by dělník, který přináší za své přesvědčení, v továrnách a dílnách mnohých obětí, je vyhazován z práce, nebo práci nedostane, poněvadž se nehlásí do národního sdružení, nebo do odborové organizace agrární, měl účtu před těmito vzdělanci, kteří mění svůj kabát podle politického větru.“

V této věci se J. Bělina dovolává f a m y, pověsti, a to je svědek velmi nejistý. Je známo, že f a m a c r e s c i t e u n d o, roste, jak jde. Věci neposlouží ten, kdo se odvolává jenom na famu, ale ten, kdo konkrétně řekne, kteří jsou to ti úředníci, kteří mají tolik legitimací v kapse. Na tomto zlu nemají vinu jen úředníci, ale také — a to v první řadě — politické strany, které zavedly ve státní správě systém, v němž často ne schopnosti, ne oddanost ke státu, ne schopnost a věrnost mu poctivě sloužit, ale legitimace v kapse mnohým více znamená. Mezi těmito legitimacemi, legitimace Bělinovy strany nemají tak velkou sílu; snad tato legitimace pomůže některým, ale jsou mnozí, kteří mají tuto legitimaci v kapse, blízko srdce a přece jim nikdo nepomáhá; nehledě k této příslušnosti k straně nedovolávají se zásady, jini proto, že vědí, že jim strana nepomůže.

Dr. Karel Kříž v článku o Hodáčovi má v „Prítomnosti“ pro socialistickou personální politiku tato slova:

„Socialisté obstarali místa pro zřizence, portýry a podúředníky, tu a tam prosadili několik vyšších úředníků z řad socialistické inteligence do úřadů, jež měly něco společného se sociálně-politickými zájmy.“

S těmito slovy bude trpce souhlasit mnoho státních úředníků. Jsou obrazem stavu, který konec konců je také dítětem nechuti proti intelektuálům v socialistických stranách, stavu, který vedl k tomu, že socialisté v administrativě daleko nemají tolik vlivu, kolik ho mít mohli. Bělinův článek je novým dokladem této nechuti.

Socialistické strany si musí vyřídit svůj poměr k intelektuálům jasně a určitě. Nedávno ukázal v „Prítomnosti“ Walter na to, jak nerozumná politika proti inteligenci v SSSR se záhy zde vymstila: „Sověty měly nadbytek dělníků, ale naprostý nedostatek vedoucích sil“.

Nechť proti inteligenci v socialistických stranách má často důvody osobní. Intelektuálové v socialistických stranách často nemají dosti úcty k veličinám, které jsou veličinami jenom proto, že mluví jménem strany. Donuďte tyto veličiny, aby se obhájily samy, slovem či perem, a budete vidět, jak jsou chatrné. Socialistické strany chybují, posuzují-li svůj poměr k intelektuálům podle nezdvornosti, s jakou se intelektuálové chovají k některým činitelům a zejména tajemníkům; ve velké části těchto tajemníků — výjimky potvrzují pravidlo — je právě kámen úrazu.

Socialistické strany by si měly uvědomit jedno: potřebují intelektuálů; mnozí z nich promyšlejí bolesti dnešní doby a vědí, že jde o zápas mezi myšlenkou a násilím; proto inteli-

gence se přichyľuje k socialistickým stranám, ne proto, že jde o jejich věc, ale že tu jde o věc duchovní. Je tu psychologická chvíle, kdy mnohý intelektuál by rád podal pomocnou ruku dělnickému hnutí. Tu je velká chvíle, kdy socialistické hnutí by mohlo jít na výboj mezi intelektuály. Snad bude potřeba o mnohém se dohovořovat, ale při dobré vůli by šlo vše lépe, než dosud.

Intelektuálové, kteří zapadli do dělnického hnutí a kteří poznali jeho vnitřní sílu, které často nedovedou využít lidé v jeho čele, nikdy nepozorují, že by vedli s dělníky rozhovory o rozdílu mezi intelektuálem a dělníkem. Prostě: našli se a sblížili, když chodili z plenárek. Ale je tu překážka v lidech, kteří nejsou ani intelektuály, ani dělníky. Jsou něčím uprostřed, něčím co nesblízuje, ale překáží. V. Gutwirth

SdP je neklidná

Strana, která dlouho svým lidem šeptala: „přijde den...“, měla počítat s tím, že její lidé se počnou na konec zajímat o to, kdy ten den přijde a co se vlastně chystá. Velká politická strana nemůže dlouho vystačiti s šeptáním. Přišel však den, kdy nejbližší spolupracovník K. Henleina W. Brand, byl poslán do jakéhosi vyhnanství do Londýna, protože doma platil velmi ostrý výrok čestného soudu proti W. Brandovi. Přišel den a byl zatčen — nikoliv z důvodů politických — H. Rutha, druhý spolupracovník K. Henleina. Ostrý projev klubu SdP proti nespokojencům kolem „Aufbruch“ svědčí o tom, že vedení SdP dobře ví, že musí počítat se stále rostoucím odporem ve vlastních řadách. Zahraničně politické exkurse SdP končí záporně, ať již se jedná o cestu K. Henleina do Londýna nebo o Třetí říši. Oposice v SdP má v Třetí říši silnější pozici než Kamaradschaftsbund. Vedoucí lidé z SdP vidí na tvářích svých lidí mnoho závažných a naléhavých otázek. V posledních dnech se přirozeně týkaly případu H. Ruthy. Je pravda, že Henleinovi byl předložen protokol sepsaný u libereckého advokáta a že Henlein se spokojil mužným, čestným slovem H. Ruthy, že na obvinění není ani zbla pravdy? Je pravda, že stížnosti na Ruthu byly posílány i do Německa?

Pro politickou stranu, která tolik mluvila o mravnosti, by bylo špatným svěděním, kdyby o mravnost jejích lidí se musely starat soudy, protože sama si neuměla udělat pořádek. Ale SdP se nehlásí s jasnými odpověďmi. Nasazuje slovní radikalismus a je účinnější než kdy jindy. Říká si asi: nejlepší obranou je útok. SdP má prostě špatné svědomí a proto bouří na schůzích. Některé z nich mají průběh velmi neklidný. Jsou lidé v SdP, kterým nějaká ta srážka by nebyla nevíтана. A jsou lidé za hranicemi, kteří by velmi rádi uvítali zprávy o nepokojích v severních Čechách. SdP by chtěla spojit příjemné s užitečným: zakrýt hovory a dotazy o Ruthovi a Kamaradschaftsbundu (to slovo se stává v SdP slovem do prance) nepokojným průběhem schůzí, z něhož obratem ruky udělal by se nový doklad, jak špatně se vede Němcům u nás. Henleinova strana ztrácí prostě nervy. SdP říkála o sobě, že jest elementem pořádku. Není tomu tak. Nic by jí nebylo tak vítáno, jako trochu nepořádku, hodně prachu, který by zakryl to, co se v SdP bouří. V. G.

Teplice-Šanov s hlediska jednoho Němce

Incidentu z Teplíc-Šanova využil říšskoněmecký rozhlas k rozsáhlé kampani proti našemu státu. Kdo nežije v německém území našeho státu, kdo není ve stálém styku s občany německé národnosti, nemůže si učiniti správnou představu o významu tohoto rozhlasového boje na duševní rozpoložení našich německých spoluobčanů.

Je nutno sáhnouti na kořeny, aby se předešlo nemoci, která by mohla být nebezpečná celému tělesu. Nejúčinnější prostředek propagandy v moderní době je nesporně rozhlas. Pohybujete-li se v německém kraji našeho státu, můžete zjistiti, že všude je přijímač zapnut od rána do večera na nějakou říšskoněmeckou stanici. Já se tomu nedivím, nýbrž pokládám za zcela přirozené, že němečtí občané nebudou poslouchati radio v jazyku, který neovládají. Námítku, že pražský rozhlas vysílá denně německý program od 18. do 19. hod., rozhodně odmítám. Nevím, proč pro občana německé národnosti má stačiti jedna hodina denně a to ke všemu ještě v době, kdy většina lidí nemá čas a příležitost poslouchati radio. Ostatně je německý program následkem nedostatku času tak rozkouskovaný, že naprosto nemůže získati takovou sympatii

a pozornost posluchačů, jakou se snaží vzbudit a jakou by měl mít.

Proč ponechává stát svoje občany německé národnosti úplně na pospas cizí propagandě? Je v tom naprosté nepochopení významu rozhlasu?

Často slyším odpovídati na tuto otázku, že Němci by neposlouchali německou stanici v našem státě. Tento názor, ostatně dosti rozšířený, poněvadž velmi pohodlný, mně připadá jako názor některých lidí, že nepotřebujeme armádu, jelikož se stejně neuhájíme proti přesile.

Věřím pevně, že němečtí občané tohoto státu by poslouchali program čsl. německé vysílací stanice, kdyby v ní účinkovali jejich umělci a spoluobčané. Věřím v to, že prestiž československého státu by tím neutrpěla, naopak, stát by tím podal skvělý důkaz své demokratičnosti.

Zřízení německé vysílací stanice považují nejen za jeden z nejdůležitějších činitelů šíření státotvorné myšlenky, nýbrž i za nejúčinnější podporu demokracie u nás i v celé střední Evropě.

Československý Němec

O čem se Hitler a Mussolini nedohodnou

Mezi zprávami, oznamujícími, že německý velvyslanec a Hitlerův důvěrník Ribbentrop zajel do Říma, vyskytla se také věta, že se v Římě budou konat porady o středoevropském hnutí proti nacismu. Podobá se pravdě, že se nikdy nedovíme, zda se tyto porady skutečně konaly, a můžeme toho litovat. Neboť středoevropské hnutí proti nacismu je dnes snad jediná věc, o které můžeme na slepo předpokládat, že Hitler a Mussolini se o ní nedohodnou. Naopak, vaří-li se při něm Hitlerovi krev, může Mussolinimu plesat srdce, neboť Itálie si dnes nemůže přát nic toužebněji než aby středoevropské národy z vlastního popudu a bez jejího vlivu i odpovědnosti činily opatření proti pangermánské převaze ve střední Evropě, proti níž dnes Itálie sama vzhledem k svému přátelství s Berlínem nemůže nic podstatného podnikat, nechce-li ohrožovat nebo kompromitovat římskou-berlínskou osu, tento křehký výtvar dvou drsných mužů. Dnes, kdy mezi Itálií a Německem vzniklo přátelství, jehož podstatou je společný odpor proti západním demokraciím, je v obou zemích, v Itálii a Německu, pochopitelná snaha nehybat středoevropskými věcmi, v nichž by dohoda nebyla snadná. A patří k podivuhodným projevům dějinné logiky, že právě v této době téměř ve všech dotčených středoevropských zemích — Rakousku, Maďarsku, Československu, ale také Rumunsku a Jugoslávii — začíná vzrůstat odpor proti nacismu nebo aspoň začínají chladnout sympatie k němu. Jak řečeno, Itálie se může z tohoto úkazu jen radovat, neboť největším rizikem berlínsko-římské diplomatické hry bylo právě to, že Itálie bude musít k vůli Habeši a Středozezemnímu moři povolit na Brenneru a v Římě. Jestliže Ribbentrop skutečně v Římě mluvil o střední Evropě, lze považovat za jisté, že rozhovor nepřinesl Německu žádné ujištění, že Itálie bude nacismu v této oblasti pomáhat. Něco takového by se stanoviska Itálie znamenalo sebevraždu a naprostý ústup od politiky římských protokolů, připoutavších k ní Rakousko a Maďarsko. *jm*

Prosíme o větší zřetelnost

Nedělní „Venkov“ uveřejnil článek, který by neměl zapadnout bez povšimnutí. Pan Josef Šámal v něm prohlašuje, že je třeba, aby Československo provádělo jednotnou politiku a konstatoje, že mezinárodní situace volá po „naprosté, n e z á l u d n é jednotě nejen všeho lidu československého, ale — to nutno zdůraznit a podtrhnout — všech československých politických stran . . . Svornost čs. stran je prostě státní nutností. Pokud jde o nás, chceme zapomenout věci minulých a z a v š í m, c o b y l o, u d ě l a t t ě e k u.“

Každý rozumný člověk uvítá tyto věty. Mohl by mít pocit, že tedy konečně v těžké době nastala chvíle, kdy se obecně chápe, že není času na drobné rozepře a na pěstování zajímavých odchýlných názorů. Jen bychom rádi viděli, kdyby „Venkov“ řekl, zda jeho volání po jednotné politice znamená také, že agrární strana a její hlavní list nadále nebudou podlamovat naši zahraniční politiku a že také vůči Henleinovi budou zastávat stanovisko, jež vůči němu zastává celý československý národ. „Venkov“ sám prohlašuje, že tu jde o velikou věc, a ve velkých věcech musí být jasno. Jestliže agrární strana je ochotna udělat tečku i za svými občasnými výpady proti státní zahraniční politice, pak jistě může počítat s tím, že i ostatní strany udělají tečku za svými polemikami s agrární stranou.

mz.

V zapadlém koutě Českomoravské vysočiny, vzdáleno dráhy, je malé městečko — Polníčka. Snad tam žijí ještě dnes dva milí starouškové, kterým osud popřál velkou radost: jejich syn byl poslancem. Jan Harus, neboli „Honza“, jak mu říkali doma, v dílně a později i ve straně, byl zvláštní typ českého komunisty. Vyšel z malého prostředí, poznal nedostatek, těžce se probíjel životem. I jako poslanec cítil se více sklářským dělníkem než zákonodárcem. Daleko volněji mu bylo v dělnické kantině než v restauraci pražského parlamentu. Velmi citlivý na náladu mas, bedlivě poslouchaje hlasy zezdola, byl vlastně skvělou rezonanční deskou. Proto jej také zvali „Karlnští“, když se zmocnili na V. sjezdu komunistické strany, záhy na milost. Harus sloužil novému vedení dobře, i když jeho mínění o vůdcích nebylo nejlepší.

Robustní postava, nadbytek tělesné síly a skutečný, vnitřní vztah k ideám komunismu, přivedly Haruse do nespočetné řady konfliktů. Jestliže policejní inspektor v Praze měl pěkné modré podlitiny od doteku Harusovy ruky, opuchy tomuto prsty po styku s pendrekem kladenské policie. Výsledek se dal snadno předvídati: Pankrác. Došlo k tomu. A Honza Harus ukázal i za změněných poměrů, že je odlišný typ. Odmítl, když mu vedení KSČ, nabídló těsně před zatčením umožnití útěk do SSSR, odmítl podat žádost o podmínečné propuštění a po propuštění nechtěl odejít do SSSR. Nevěřil snad v SSSR? Kdoví. Jel tam přece. — Poměry v SSSR Honzu Haruse nijak nenadchly. Netajil se svými názory a ostře kritisoval byrokratism sovětských úřadů a nedostatky, které viděl. Zapomněl ovšem na změnu, která proměnila dřívějšího Haruse, vlivného komunistického pracovníka, dělníky oblíbeného, v Haruse-emigranta, odkázaného na milost a nemilost komunistické Internacionály a sovětských úřadů. Pociťil znovu nepřiznanou mocných. Bez práce — nemohl po řadu měsíců najítí zaměstnání v zemi, kde je nedostatek pracovních sil — žil v největší bídě. Nyní Guttmann-Kalandrova skupina ve svém orgánu obviňuje stalince, že Harusa zavřeli, jestli je vůbec ještě na živu.

Proti bohatýrskému Harusovi byl brněnský Barša droboučkový tvor. Tělesně velmi slabé konstrukce, byl člověkem neobyčejně zaniceným pro věc komunismu. Textilní dělník Barša žil i v poslanci Baršovi. Obědem býval mu kousek salámu, houska a sklenice piva. Vysoké boty byl jediný „luxus“, který si dovolil. Chodilo se mu v nich dobře a nezlobil se na nikoho, kdo mu řekl „kocour v botách“.

Jestliže Haruse hnala do konfliktů se státní mocí tělesná síla, Barša podléhal okamžitým návalům prudkého vzrušení a dovedl se řídit nesmyslně proti šiku policistů nebo četníků. Rozsudky nad Baršou pršely. A vždy jedno a totéž: urážka úřední osoby, veřejné násilí a podobné nepolitické činy. Na rozcestí, na němž byly nápisy: „Do kriminálu“ a „Do SSSR“, rozhodl se Barša pro druhou eventualitu.

Nepobyl v zemi Sovětů dlouho a již se trousily zprávy, které budily pozornost u řadových komunistů a nelibost u vůdců. Tuťlalo se, umlčovalo. Nebylo však možno zатуšovat fakt: dopis Baršův, v němž tento prohlašoval, že nebylo od něho chytré, když se vyhnul trestu, po jehož odpokání by opět byl svobodným občanem, napovídal mnoho.

Plzeňští komunisté neměli lehkou posici při budování organizací. Západočeská konsumní společnost, okresní nemočenská pojišťovna, obec Plzeň se starostou sociálním demokratem a řada jiných podniků, sociálními demokraty spravovaných, mohly zaměstnávat dostatečný počet lidí, které bylo možno kdykoliv vrhnouti do boje. Nejenom to. Plzeňské pivo má značně shodný účinek s bavorským. Stále v hojně míře používáno činí člověka pomalým a pohodlným. A konečně plzeňskému dělnictvu se vedlo vždy poměrně dobře, dovedlo si vybojovat již dříve určitá zlepšení a proto radikálníčení na ně neplatilo.

Jedním květem domácí, plzeňské provenience byl dělník Škodovky, Dvořák. Nebojácný člověk, dobrý a veselý kamarád, uměl zrozumitelně říci, co si myslel. Začal s podřadnou funkcí náhradního člena nepatrné organizace a skončil v parlamentě. Doslova: skončil v parlamentě. Mandát byl jeho záhubou. Zpit vědomím imunity, klamně se domníval, že je mu vše dovoleno. Hromadily se žaloby, pak rozsudky. Ztratil mandát. Zkrachoval politicky. Dvořák se rozhodl pro frontu u Madridu místo pro dílnu v Moskvě. Odejel a za necelý

týden po jeho odjezdu se vědělo v karlínském vedení, že je zatčen v Německu. Již tehdy bylo mluveno o vyloučení. Došlo k němu až nyní, za situace značně nejasné.

Harus, Barša, Dvořák — tři d ě l n í c i, které zabila komunistická strana. Jejich osud je poučný: Vedení komunistické strany nedovedlo třem poctivým lidem umožnit práci pro ideje, jímž chtěli sloužit. Hnalo je do konfliktů se státní mocí, aby je poražené hodilo na pospas osudu.

Neschopnost se netýká ovšem jenom těchto tří náhodně jmenovaných. Komunistické straně byl svěřen nesmírný kapitál. Věřilo jí svého času milion voličů, měla na půldruhého sta tisíců řádně placených členů. A dnes? Trosky, rozvaliny. Historik prvého dvacítiletí KSČ nebude moci opominouti tento fakt, kterým se komunistická strana v Československu zasloužila o fašismus. *Walter*

Novináři mezi sebou

Porovnáváme-li naše české a německé novinářství, zjistíme, že němečtí novináři neútočí na sebe tak osobně, jako novináři čeští. Můžeme se na to dívat z několika stran; můžeme to vidět tak, že čeští novináři cítí své politické přesvědčení tak silně, že v novináři z druhé strany nevidí kolegu v povolání, ale v prvé řadě mluvčího zastávce myšlenek, které potírají. Tak by bylo možno tvrdit, že čeští novináři věrnost k myšlence, které slouží, staví nad stavovskou příslušnost k společnému novinářskému povolání; víme však, že mezi českými novináři je řada lidí, kteří během několika málo let prošli několika různými redakcemi a politickými stranami, což jistě není známkou věrnosti k myšlence.

Útočení novinářů na novináře musí na konec vyvolávat nedůvěru k novinářům a k novinám. Schází tu ústředí, které by tyto spory dovedlo poctivě vyrovnat na poli novinářském. Až dosud se v celku postupovalo tak: dáme-li za pravdu jednomu, bude se zlobit druhý. Tak se z toho vyzujeme nemastně, neslaně.

Chybují novinářské organizace, že se starají jen o hmotné věci stavovské, které na konec budou novinářům přidány a nestarají se o věci nehmotné, zásadní. Novinářství je krásné povolání. Ale je to krušné povolání, ve kterém musí člověk prožívat nárazy a tolik různých událostí, zlomů a proměn, které zvládne poctivý novinář jen tím, že má svůj poměr k myšlence a své pevně přesvědčení. Nezapírejte si: naše novinářské organizace se vyhýbají mravním problémům novinářským, aby se vyhnuly konfliktům s politickými stranami. I tu je politický klíč, který konec konců znamená dohodu, v níž se každému odpouští, aby se právě neporušila rovnováha politických sil. Jde o to, aby právě ústřední organizace novinářská bez ohledu na politickou příslušnost hájila věrnost novinářů k myšlence a posuzovala novinářskou práci podle svědomitosti a poctivosti, s jakou který novinář slouží své myšlence.

Novinářské organizace budou tím silnější a vlivem pevnější, čím pevněji budou hájit poctivou novinářskou práci. Uskuteční mnoho ze svých stavovských požadavků, položí-li důraz na sílu nehmotnou: na mravní čistotu československého novinářství a budou-li tuto čistotu střežit a neopatrnický přimhuřovat oči. *V. G.*

Vzpouza filmových výrobců

V minulých dnech měla československá veřejnost opět jednou příležitost nahlédnouti hlouběji do zákulisí zdejšího filmového podnikání. Po překvapující zprávě o nečekaném vystoupení zájmové organizace čs. filmových výrobců — Svazu filmového průmyslu a obchodu — z Filmového poradního sboru, rozepsal se totiž celý denní tisk o této události a zase trochu provětral zatuchlou atmosféru, obklopující odedávna československý filmový průmysl. A nutno předsat, že se páni filmoví výrobci tentokrát setkali téměř všude s odmítavým stanoviskem k svému demonstračnímu gestu.

Odbojný Svaz filmových výrobců odůvodnil své vystoupení tím, že prý „nemůže nésti nadále spolupodpovědnost jak před celou veřejností, tak před čs. kinematografií za všeobecný postup FPS. při posuzování výrobních otázek čs. filmu a dovozu zahraničních filmů, tak jako za nedodržování vlastních směrnic a příslušných nařízení ministerstva obchodu“.

„Svazu“ jde ve skutečnosti o něco docela jiného než o odpovědnost; jde mu o nespokojenost svého členstva se svědomitější subvenční praxí FPS. a — o peníze. Filmová vý-

roba patří u nás, jak stále ještě není širší veřejnosti dostatečně známo, k nezhýčkanějším oborům průmyslového podnikání. Stále se dovolává před úřady a veřejností svého vyššího poslání, stále mluví o své nerentabilnosti a stále proto i škemrá o peníze. Až dosud se výrobcům českých filmů dařilo; ačkoliv jen v ojedinělých případech filmoví producenti dokázali, že si jsou o p r a v d u vědomi vyššího poslání své činnosti a že tato činnost je pro kulturní život tohoto státu o p r a v d u nezbytnou složkou, a ačkoliv se stále snaží ututlati rentabilnost svého podnikání (proč by také při soustavných nářcích nad nerentabilností svého podnikání filmy vůbec vyráběli a proč by nadále v tomto prokletém oboru podnikání ztráceli čas, peníze a nervy?), dostávalo se jim přesto až dosud ve vydatné míře různých podpor a záruk průmyslových úřadů z veřejných peněz a jejich podnikání — z d e v a d e s á t i p r o c e n t d o k o n a l e n e k u l t u r n í — utěšeně zkvétalo až k dnešnímu nezdravému konjunkturálnímu vzepětí, hrozícímu při brzké přesycenosti trhu zaviněným krachem.

Filmový poradní sbor posuzoval až do nedávna otázku hmotné podpory čs. filmové výroby velmi blahoborně a z peněz dovozního fondu, jímž disponuje, rozdával ve vydatné míře a v maximální výši podpory i těm z výrobců, kteří si toho vůbec nezaslouhovali a kteří vyráběli jen běžné komerční zboží, způsobené bezostyšně nejnižším nárokům nejširšího občanstva.

Filmovému poradnímu sboru bylo již dávno vytýkáno, že nepostupuje při rozhodování o podporách z dovozního fondu dostatečně přísně a nediferencuje filmy hodnotné, resp. alespoň náběhy k odpovědné tvůrčí práci, od filmů jen komerčních, které bývají často ještě k tomu beznadějně ubohé úrovně, plně banalit a nevkusnosti. V poslední době konečně tedy došlo k přísnějšímu posuzování filmů a k opatrnějšímu rozdělení podpor, k čemuž dal ovšem hlavní podnět prostý fakt, že dovozní fond hrozí při dnešní zvýšené konjunktře domácí filmové produkce vyčerpáním. Zástupci státních úřadů i většiny zde zastoupených zájmových organizací si prostě uvědomili, že z dvacetitísíkových poplatků, vybíraných za každý dovezený film — r o č n ě j e t o p ř í d o v o z u m a x i m á l n ě 250 f i l m ů n e j v ý š e 5 m i l i o n ů K č — nelze každý z oněch v letošním roce asi padesát u nás vyrobených filmů podělit plnou podporou 140.000 Kč.

FPS. začal tedy v duchu svých směrnic podle vyhlášky ministerstva obchodu z ledna letošního roku posuzovatí přísněji předkládané výrobní programy (scenaria), zamítal preventivně ve větší míře nežli kdykoliv před tím filmy nevhodné (jejich scenaria nebral na vědomí, což značí, že výrobce je sice může natáčet, ale bez nároku na jakoukoliv podporu) a v ostatních případech zaujímal zpravidla j e d i n ě s p r á v n ě v y č k á v a c í s t a n o v i s k o. Tato praxe musela však dříve nebo později narazit na nespokojenost filmových producentů, kteří až do nedávna hleděli na podporu 140.000 Kč jako na něco samozřejmého, co jim bylo upíráno jen v případech příliš do očí bijících projevů nevkusnosti a neschopnosti. Náhle začli producenti argumentovatí tím, že podpora 70.000 Kč je jakousi podporou průmyslovou. Přísnější praxe znemožňuje prý podle tvrzení filmových výrobců výrobu filmů u nás, neboť nikdo se prý nemůže pustit do natáčení filmu, neobdrží-li předem alespoň těch prvních 70.000 Kč na ruku. Nehledě k tomu, že odmítány bývají FPS. jen scenaria filmů, vypočítaných na nejnižší vkus a tedy na co největší obchod, existuje ve „Směrnících pro žádosti o podporu, resp. příspěvek na výrobu čs. filmu“ zvláštní ustanovení, které praví: „Zároveň se žádostí o podporu nebo příspěvek je nutno, aby zadatel předložil průkaz, že výrobce má k dispozici částku, rovnající se aspoň polovině předvídaných výrobních nákladů.“ Za těchto okolností při výrobních kalkulacích od 700—900.000 Kč v průměru na jeden film j e t ě c h 70 000 K č p r o v ý r o b e c e k o m e r č n í h o f i l m o v ě h o z b o ž í t a k b e z v ý z n a m n o u s u m o u (alespoň by měla takovou být), že j e j i n e v y p l a c e n í m e m ů z e z h a t i t p ř í p r a v o v a n o u v ý r o b u. Podobně i odepření výplaty druhé části podpory do celkové výše 140.000 Kč. I tam, je-li výplata druhých 70.000 Kč odprána z důvodu toho, že předvedený film není v našem kulturním životě přínosem, nemůže ztráta další částky podpory ve výši 70.000 Kč v ý r o b e c e d o b r ě h o o b c h o d n í h o f i l m u e i t e l n ě j í p o š k o d i t. A výrobce špatného filmu obchodního musí tu nést riziko svého podnikání.

FPS. bude také již v nejbližší době nucen, nedojde-li automaticky ke snížení počtu u nás natáčených filmů, změnit i dosavadní způsob vyplácení druhých částek podpor do cel-

Vilém Štefan:

Odstraňuje fašismus korupci?

Když svého času pan Göring slavil svou okázalou svatbu, kděl jsem právě v jednom severočeském městečku. Zprávy o slavnosti, které přinášely noviny a které vysílal říšskoněmecký rozhlas, kontrastovaly velmi značně s bídou sudetoněmeckého nezaměstnaného, se kterým jsem se seznámil. Dříve byl sociálním demokratem, nyní se stal radikálním nacistou a pročetl líčení o slavnosti ve svém henleinovském orgánu se zařícíma očima. Ptal jsem se ho: „Poslyšte, ještě včera jste mi vypravoval, že jste přestal být socialistou, když jste se doslechl, že vaši socialističtí ministři vydělávají za měsíc 7000 až 8000 Kč. A nyní schvalujete nákladnou svatbu svého dnešního idolu?“ A ten hladový nezaměstnaný mi odpověděl bez váhání: „Ano! Ten si to zaslouží. Učinil Německo velikým!“

Člověk totiž není ani dobrý, ani rozumný, nýbrž velmi složitý. Obyčejně reaguje naprosto jinak, než očekává praktický rozum. (Je-li to právě Němec, pak teprve!) Kdyby tomu bylo jinak, musili by Němci po pětileté reální znalosti Třetí říše už dávno přijít k rozumu — především ti Němci, kteří mají štěstí, že mohou žít v demokratických státech a seznamovat se důkladně se skutečnostmi. Rozdíl mezi agitačními sliby a praktickým uskutečněním není v Třetí říši v ničem tak ohromující, jako v „boji proti korupci“. Ale jaká hádanka! Statisíce Němců, které získával národní socialismus před rokem 1935 svou „válkou proti demokratické korupci“, mohou číst v úředních německých nacistických listech na vlastní oči o strašlivých skutečnostech dnešní korupce — a přesto zůstávají fašisty. To je docela podivuhodný zjev. Zaslouží si, abychom se jím zabývali.

„Železné koště“.

Především: jaká je skutková podstata?

Fašistická propaganda proti demokracii — a nikoli pouze nacionálně-socialistická — odjakživa žije z vášnivých „odhalování“ a nářků nad úplatkářstvím v demokracii. Vždycky znovu a ve všech zemích se opakuje totéž: jen nepatrné, aristokraticky intelektuální vrstvy získává fašismus „ideologii“. Ale nepřehledné davы nezískává ničím jiným, jen prapouhou plebejskou agitací proti „korupci“. Snad není vůbec ostřejší politické zbraně — ovšem, jak ještě shledáme — pouze v rukou fašismu.

Příklady? Vyzvedněte si je na nejbližším nároží u novinářského kolportéra. Jen si přečtete některý štvavý plátek nebo některé Henleinovy noviny! Od počátku až do konce nic než „odhalování“, nářky, obviňování z úplatkářství. Jednou je to „koaliční cukr“. Po druhé „vysoké poslanecké diety“. Demokratický poslanec X. Y. „prý“ udělal takový a onaký obchod, koupil ten nebo onen dům, bere požitky z několika placených funkcí. Každé druhé slovo protidemokratického tisku: „Korupce“!

Na celém světě je tomu tak. Na příklad vůdce belgických rexistů, jedenatřicetiletý vykupitel Degrelle, nedělá už léta nic jiného, jen „odhaluje“. Celý jeho boj proti van Zeelandovi spočívá výlučně v tom, že se hrabe v kloakách. Sbírá zprávy (za vysoké obnosy) od sekretářů, úředníků, stenotypistek, propuštěných z úřadů, podniků a bank. Je samozřejmé, že se všude na světě krade, kde je k tomu příležitost. I v demokratických zemích. Největší umění fašistické propagandy pozůstává v tom, dovědět se fakta, skreslit je a řvát je „občánkovi“ do uší. A to s nejtucnějším pathosem, s příslušným slovníkem morálního rozhořčení. Je samozřejmé, že tak obrovská organizace jako stát vyměšuje mnoho páchnoucího; umění fašistické propagandy je právě v tom, namluvit „občánkovi“, že páchnou celý organismus. Nic lehčího nad to. A nic účinnějšího.

kové výše 140.000 Kč, resp. podpor mimořádných za filmy vynikajících kvalit do výše 210.000 Kč. Při průběžném hodnocení nových filmů se lehcí může stát (a často se již stalo), že ten či onen se zdá mimořádně dobrým, obdrží proto i nejvyšší možnou podporu, a v zapětí nato je k posouzení předložen film, který je mnohem lepší. Pokud bylo v dovozním fondu dostatek peněz, nebyl takový případ žádným neštěstím. Dnes, kdy je však tento subvenční fond téměř vyčerpán, jest třeba více opatrnosti. Do budoucna nutno počítati s tím, že fond bude disponovat spíše menšími nežli většími prostředky, poněvadž proti většímu dovozu se brání právě sami výrobci, kteří v cizím filmovém zboží vidí nevídanou konkurenci. Proto by snad bylo záhodno, kdyby se začlo opět uvažovat o návrhu, který byl FPS. již jednou předložen a který s h r n o v a l v y p l á c e n í p o d p o r v ž d y j e n k u r č i t é m u p e v n é m u t e r m i n u — p ů l l e t n ě n e b o č t v r t l e t n ě, k d y b y m o h l y b ý t i s r o v n á n y k v a l i t y v ž d y v í c e f i l m ů s o u č a s n ě. T í m b y m o h l o b ý t i s p r a v e d l i v ě j í p o s o u z e n o, k t e r ý z f i l m ů o n o h o o b d o b í j e v y n i k a j í c í c h k v a l i t, k t e r ý j e d o b r ý a k t e r ý s i p o d p o r y v ů b e c n e z a s l o u h u j e.

V ý r o b ě m k v a l i t n í c h f i l m ů n e b u d e s v ě v o l n ě v y s t o u p e n í j e j i c h z á j m o v é o r g a n i s a c e z F P S. n a ú j m u; j e j i c h f i l m ů m s e j i s t ě d o s t a n e i n a d á l e p l n ě p o d p o r y. A t ě m, k t e r ý s i p o d p o r u n e z a s l o u ž í, p o d o b n ě a k c e n e p o m o h o u.

Jar. Brož

K těm „Zástupům“

Jiří Frejka v poslední „Prítomnosti“ obhajuje delším výkladem Šaldovy „Zástupy“ proti způsobu, jakým prý je uváděn ve spojení s hákovým křížem. To je ovšem omyl. Je vůbec omyl celé této zbytečné a plané kampaně, že hájí Šaldy proti výtce, jež platila umělecké správě činohry Národního divadla. Tak i to spojení s hákovým křížem není dílo mé, ale ovšem Hitlerovo. Naznačil jsem, že pro „Zástupy“ byla nevhodná doba a příležitost. Neboť jejich ráz mysticko-komunistický se ku podivu podobá — jako každý chiliasmus — chiliasmu hákového kříže. Jak jsem poznamenal, za to Šalda ovšem nemůže. Ale zákon resonance, o němž šéf činohry nedávno mluvil, působí tuto nepříjemnou aktuální akustiku. To je věc mimo vůli autorovu i posluchačovu, s níž však divadlo musí počítat. Při slovech Lazarových dnes neslyšíme radikální Tábory, kteří zmlkli před pěti sty léty, ale ozvuk nelibě současný. Neboť i hákový kříž, vidíme-li jej kde, v nás budí představu toho, kdo mu dal jeho dnešní smysl. Vzpomeno si snad Jiří Frejka při hákovém kříži, že je to znamení Buddhovo? Znamení míru a rozjímání?

S Bohumilem Mathesiem bychom se mohli do nekonečna přít, aniž druh druhá přesvědčíme. Ale aspoň to mi snad připustí, že Lazarovo „Ano, i zabíjet smíte...“ nemá zholo nic společného s Masarykovým názorem na právo sebeobranu, nýbrž se napájí z názoru, tuším, Leninova: revoluci je vše dovoleno.

Edmond Konrád

Nový starosta na staré radnici

Nový pražský starosta promluvil do rozhlasu, svědčí to o jeho smyslu pro publicitu, ale také o jeho vědomí, že svoje úkoly Praha může splnit jenom tehdy, bude-li tu veřejné mínění, které bude mít zájem o práci na pražské radnici. V programu pražského starosty neslyšeli jsme tentokrát nic o tom, že sláva Prahy bude se dotýkat hvězd, že Praha chce být Mekkou slovanskou, ale slyšeli jsme o tom, jak Praha se chce starat o dětské chrupy, o deložované, jak chce poradit lidem, kteří nevědí, na který úřad se mají obrátit se svými žádostmi. Nebyly to jen detaily, to byl program urbanisty, který ví, že cesta k velkým cílům vede přes drobnou práci. Zástupci politických stran na pražské radnici mají zatím jiné starosti. Hlavní prací je tu uplatňování politického klíče.

Na pražskou radnici přišel nový primátor, ale i při své nejlepší vůli bude jako kůl v plotě, nebudou-li kolem něho noví lidé. Na pražské radnici se nedrží jenom staří lidé, drží se tam i starý duch, který komunální politiku města Prahy degradoval na handrkování mezi stranami. Obec potřebuje v prvé řadě dobré odborníky. Nedostane se ku předu, dokud na radnici budou lidé důležití jenom tím, že je tam poslala jejich politická strana. Obec pražská už má nového starostu, který něco chce a něco dovede. Potřebuje ještě nové zastupitelstvo, v němž by byli lidé, kteří by také něco chtěli; a prostí občané prosí své strany, bez rozdílu barev, aby při vyměňování svých lidí na pražské radnici byly hodné tvrdé.

V. Gutwirth

„Odhaluje se“ tak dlouho, dokud se „občánek“ nerozhaví do běla. Dokud není přesvědčen, že se v jeho demokratickém státě krađe šmahem. Dokud se v hospodách, kavárnách, novinách a kabaretech nemluví o ničem jiném než o „skandálech“. Dokud žena z trhu, malý živnostník, stenotypistka a nezaměstnaný nevolají po „železném koštěti“. (A opravdu nejrozšířenější Degrellův list se jmenuje „Železné koště“.) Skandalisování veřejného života znamená líheň fašismu. Aféry jedna za druhou! Není účinnějšího receptu. Když se první „odhalení“ vyvrátí, mluví už ulice dávno o druhém. Tak dlouho, dokud občánek, na nejvyšší míru rozčilený, nepochopí, že ho z takové Sodomy a Gomory demokratického úplatkářství vyvede jen „silný muž“.

Přesně podle takového receptu dobyl nacionální socialismus Německa. Aféra Barmatova! Aféra Sklarekova! Aféra Kutiskerova! Aféra Bössova! Německý lid byl vlečen do Třetí říše na řetězu samých „odhalení“. Záplava skandálních historek otrávil veřejný život, zaplavila klidnou úvahu, stvořila hysterickou náladu, ve které průměrnému Němci připadala „čistka“ nejdůležitější ze všech věcí na světě.

Nacistická propaganda byla úžasně obratná. Co jen dovedla počít s takovým Bössovým případem! Celý případ pozůstával v tom, že žena demokratického starosty Bösse získala lacino kožich od firmy, která dodávala městskému ošacovacímu úřadu. Ostatně se dodatečně ukázalo, že její muž o tom nevěděl. Kdo tehdy nežil v Berlíně, nedovede si představit, co z toho bylo. Miliony lidí nemluví o ničem jiném. Pan Böss, jenž byl naprosto bezvýznamný, politicky dokonale nezaujatý a lidsky pravděpodobně velmi slušný, zaplatil to životem. Můžeme říci, aniž bychom přeháněli: tento „případ Bössův“ zaplatil i důkladný kus demokracie životem.

Nebo jiná historka, na kterou si asi vzpomene každý, kdo zná Vídeň: vídeňská sociálně-demokratická obecní správa byla převážně dílem finančního referenta Hugo Breitnera — zdatného, pilného odborníka, jehož lidská bezúhonnost byla nesporná. Breitner měl mladou, veselou ženu, která jednou jela na Rivieru a zúčastnila se květinového korsa. Fašistická propaganda žila z této „aféry“ mnoho měsíců. Bohužel, není pochyb o tom, že úspěšně.

Jak dovedli říšskoněmečtí nacionalisté využít „vysokých diet“ poslanců a platů „odborářských bonzů“! Těsně před tím, než zvítězili, podali v parlamentě návrh, aby nikdo v Německu nesměl vydělávat měsíčně víc než 800 marek. Tímto návrhem mobilisovali miliony lidí. Miliony dělníků se zpronevěřily socialismu z vydrážděného hněvu nad „vysokými platy odborářských bonzů“! Miliony úředníků a intelektuálů podlehly agitaci proti „úřednictvu podle stranické legitimace“. Každý státní úředník, každý učitel, každý herec, který měl dojem, že je zneuznáván a brzděn v kariéře, byl přesvědčen, že jeho úspěšnější soupeři jsou prostě protekční děti korupčního stranického systému.

Z takových stok stoupá silný zápach. Z hněvu občánka na „úplatkářskou demokracii“, vybičovaného skandály, roste vítězství fašismu. A když pak zvítězí — co se stane?

Korupce u moci.

Máme úřední doklady o tom, proč byla v Německu předána panu Hitlerovi moc. Nemůžeme pochybovat o tom, že Hitlerovo povolání k moci vynutili pruští velkostatkáři. Každý politicky informovaný člověk v Evropě to ví. A ví také, že pruští velkostatkáři měli dobré důvody, aby přivedli k pádu Schleicherovu vládu: říšský kancléř Schleicher byl rozhodnut prozradit skandál s „Osthilfe“ — špiňavou příhodou s mnoha miliony státních peněz, které zmizely v kapsách pruských junkerů. Aby nebyla odhalena největší korupční aféra na světě vůbec (v aféře panamského průplavu i v aféře Staviského šlo o mnohem menší obnosy), aby zbankrotěli junkeři mohli dále pustošit stát, musel Schleicher zmizet a musel být nastolen nacionální socialismus.

Kdo by chtěl vědecky studovat vztah fašismu ke korupci, nemohl by přehlédnouti případ „Osthilfe“ právě tak, jako by nemohl přehlédnouti obrovské korupční aféry Třetí říše: sanaci pana Thyssena, události v porýnském průmyslu atd. Ve všech těchto případech jde o mocné kapitálové zájmy, které se daly prosadit novou politickou mocí. Každý jednotlivý případ je veskrze složitá spleť národních hospodářství a kriminalistiky; každý jednotlivý případ — zamotaný a pro laika neprůhledný — je látka pro velkého romanopisce; každý jednotlivý případ se především vymyká možnostem německého občánka, aby jej poznal a pochopil. A proto nebudeme tyto případy zatím zkoumat. Nás především zajímá jediný zjev: jak reaguje malý občan, kterého získal fašismus bojem proti „úplatkářské demokracii“ na korupci nové moci, kterou sám může rozeznat?

Pouhé čtení novin a časopisů, které vycházejí v Třetí říši, dodává ohromující spoustu zpráv o korupci. Aniž bychom si činili nárok na úplnost, vypočítáme některé z nich:

F a k t a.

Jedině v září 1933 dostalo se v okrese Drážďany před soud 70 vyšších nacistických funkcionářů, obžalovaných z úplatkářství. Škoda kolísala mezi 1200 a mezi 42.000 markami.

Demokratické odbory, proti jejichž „zkorumpovaným bonzům“ fašisté rozhýbali miliony dělníků, vyplácely na platech ročně 7.3 milionu marek. Když Hitler přišel k moci, převzal odbory ve formě „německé pracovní fronty“ (D. A. F.). Od té doby se vyplácí fašistickým úředníkům v odborech 54 miliony marek ročně.

Vůdci „německé pracovní fronty“ byla zakoupena nádherná vila od velkopřemyslníka Otto Wolfa — z peněz „převzaté“ dělnické banky. Kupní cena obnášela půldruháho milionu marek.

V „úplatkářské demokracii“ dal podvodný úpadek bratří Lahusenů nacionálním socialistům podnět k agitaci. Neboť škoda 200 milionů marek postihla většinou drobné lidi. Šest měsíců po vítězství nacionálního socialismu, v červenci 1933, bylo řízení proti oběma podvodníkům zastaveno: jejich advokát byl totiž dr. Luetgebrunne, důvěrník nejvyšších nacistických vůdců.

V demokratickém Německu dostávali členové pruské státní rady asi 1000 marek diet za celý rok. Jmenování členové této instituce, která dnes ovšem nevykonává nijakou parlamentní práci, nýbrž pouze reprezentuje, dostávají od nacionálních socialistů 1000 marek měsíčně.

Demokratický pruský ministerský předseda Otto Braun měl úřední byt v malé vile na berlínském předměstí Zehlendorfu. Nacionalistický pruský ministerský předseda má dva obrovské úřední byty v Berlíně, které jsou ustavičně vyobrazovány ve všech módních německých listech pro svou eleganci a nádheru. Mimo to dvě velká panství s pozemky a zámky a rozlehlou „Schorfheide“ jako oficiální bydliště.

Hindenburgově rodině darovala země pruská k statku Neudecku, jenž se stal proslulým, ještě panství Langebau a Reussenwald. Říšský kancléř Hitler obdržel od generála Göringa darem Bückenberg — to je místo, kde každoročně slaví milion rolníků obžinky — tedy pěkně rozsáhlý pozemek. Generál Mackensen dostal od země pruské Brussow. Generál Göring obdržel v pohoří Obersalzberg od bavorské ministerské rady darem území 10.000 čtverečních metrů velké, aby si postavil vilu v blízkosti Hitlerova zámku. Město Berlín darovalo letos panu dru Goebbelsovi krásný pozemek v okolí Berlína.

V demokratickém Německu zuřila fašistická agitace proti přeplnění odborových organizací „zbytečnými, pevně zaměstnanými bonzi“. Tehdy měl na příklad sekretariát „svazu průmyslových dělníků“ v Erfurtu 3 zaměstnance — dnes jich má 25. V místní skupině svazu textilních dělníků v Mühlhausenu byli před rokem 1933 jen dva zaměstnanci — dnes je jich 28. Svaz kovodělníků měl před rokem 1933 v Mühlhausenu jednoho, v Magdeburku 8 za-

městnanců. Dnes je jich v Magdeburku 15 a v Mühlhausenu dokonce 22.

K nejoblíbenějším a neúčinnějším argumentům fašistické propagandy proti korupci patřila (nejen v Německu) výčitka, že demokratičtí politikové hromadí výnosné funkce. O světoznámých čelných funkcionářích Třetí říše, kteří jsou přetížení mnoha — a doufejme — náležitě placenými úřady, nechceme mluvit. Ale na příklad dr. Ley dostává plat oficiálně a současně jako předseda německé pracovní fronty a říšský poslanec, jako člen pruské státní rady a organizační vůdce vládnoucí strany, jako redaktor úředního listu „Westdeutscher Beobachter“ a vydavatel časopisu „Arbeitertum“, který má milionový náklad. Žádný z těchto platů není menší, než 1000 marek měsíčně.

Statistice úředníků a intelektuálů propadlo nacionálnímu socialismu z rozhořčení nad „úředníky podle stranických legitimací“ a z odporu proti zpolitování úřednictva. Po dobytí moci vydali nacionální socialisté rázem „zákon pro obnovu úřednictva z povolání“. Pomocí tohoto zákona bylo jenom v Sasku propuštěno přes 3000 zapracovaných úředníků z povolání a na jejich místa přišli „staří členové“ vládnoucí strany.

Nespokojení poplatníci demokratického Německa nerozčílovali se nad žádným případem „korupce“ tolik, jak nad „rozmnosením výborně placených míst u státních úřadů“. Od roku 1933 byly utvořeny následující nové, výborně placené úřady (mimo tisíců drobnějších míst): Zástupce vůdce v hodnosti ministra, jehož úřad stojí ročně 370.000 marek. 12 říšských místodržitelů za 1,131.000 marek. 13 důvěrníků práce za 2,372.850 marek ročně. Vedoucí úředníci říšského ministerstva propagandy dostávají 2 miliony 750.000 marek. Na platy zaměstnanců propagačních úřadů v říši vydává se 1,699.000 marek. Říšský vůdce sportu dostává 78.500 marek. Opakujeme: těsně před dobytím moci podali nacionální socialisté v říšském sněmu návrh zákona, aby v Německu nemohl nikdo víc vydělávat než 800 marek měsíčně, tedy 9600 marek do roka!

„Vysoké poslancecké diety“ byly jedním z nejzápalnějších hesel fašistů (a to nejen v Německu). Když přišli nacisté k moci, omezili práci poslanců, které, jak známo, jmenuje vůdce, na jedinou schůzi do roka. Tato práce trvá nyní sotva dvě hodiny a pozůstává jen v tom, že poslanci poslouchají projevy předsedy říšského sněmu Göringa — který je současně také ministerský předseda, ministr, generál-plukovník, nejvyšší říšský lovčí, říšský poslanec a hospodářský diktátor — a projev říšského kancléře. Zato však byly jim zvýšeny diety ze 600 na 1000 marek měsíčně.

Čisté ruce diktátorů.

Autor musí brát ohled na čtenářovu trpělivost a na nedostatek místa, proto končí s výpočtem těchto skutečností, úředně doložených, a zavírá zápisník. Nechce vůbec hovořit o nekontrolovatelných šeptaných obviněních, která si v Německu povídají lidé velmi dobře informovaní. Musí také vynechat seznam všech fantastických staveb, paláců, sportovních stadionů, spolkových budov, a učilišť, které si postavila vládnoucí strana na účet státu. Není přece vůbec pochyby, že „puritánský“ fašismus znamená po dobytí moci nejvelkorysejší vykořisťování státu ve prospěch vítězné strany. V dřívějších dobách plnily tak dobytou zemí vítězné armády.

Jistě znáte tak zvané „objektivní lidi“, kteří se ze samé objektivnosti tváří hloupějšími, než jsou. Uprostřed Sodomy a Gomory, kterou dnes přivodili včerejší fašističtí bojovníci proti korupci, říkávají „objektivní“ lidé, kteří si to nechtějí s nikým pokazit: „Ano, ano, to je všechno pravda, ale diktátoři s a m i mají ruce čisté...“

Co je to vůbec — čisté ruce diktátorů? Cožpak diktátor nedostane všechno, co chce? Cožpak vůbec potřebuje krejcar vlastních peněz? Patří mu přece celá země! Vládné miliony lidí, poroučí celému hospodářství. I hory dostává darem — a ty se pak podle něho jmenují. Zachce-li se mu, dá postavit celá města, mění tok řek a zasypává moře.

Může proměnit lokaje v milionáře a milionáře v lokaje. K čemu by, pro všechno na světě, potřeboval ještě konto u poštovní spořitelny? Co by si s ním počal? Musí si snad odříci něco, co si přeje? Musí snad šetřit na stará kolena nebo pro dobu nezaměstnanosti? Pro diktátora neexistuje ani stáří, ani nezaměstnanost. Takový dnešní diktátor dobře ví: pokud má moc v rukou, patří mu stejně všechno. Ztratí-li moc, nebude mít zaručeně příležitost, aby se měl dobře za své úspory. V této hře je sázka příliš velká. Menší funkcionáři diktatury mohou si popřát naději, že diktaturu přežijí. Ale právě oni nejsou vůbec puritánští a zajišťují si včas bohatství pro nejistou budoucnost. Ale diktátor sám nemůže mít ilusi. Ručí životem za trvání svého štěstí. Jedno nepřežije druhé.

Jaký má tedy smysl chválit „čisté ruce“ diktátorů? Z takové chvály mluví duše příručího. Jen příručímu může napadnout: „Mít moc nad životem a smrtí milionů lidí a vládnout nad ohromnými armádami a státy — to je velmi mnoho. Ale to všechno — a k tomu ještě milion švýcarských franků v hotovosti — to je ještě víc.“ A jen taková duše může přičítat diktátorům k dobru, že nemají tajné konto u poštovní spořitelny.

Pomáhá odhalení?

Mnohem důležitější však, než tito „objektivní“ lidé, žijící za hranicemi diktátorských států, jsou miliony hodných mužů a žen, kteří toužili po fašismu z nenávisti proti demokratické korupci. Co říkají dnes: Jak na ně působí taková odhalení? A působí vůbec?

I za cenu toho, že budu považován za pesimistu, musím říci: Taková odhalení působí jen proti levici, ale téměř nikdy proti pravici. Kdo se rozhlédne vidoucímá očima po současné historii, najde potvrzení tohoto podivného zákona, jehož jednoduchá formule zní: socialista, který se stal fašistou proto, že jeho socialističtí vůdcové brali podle jeho mínění příliš vysoké platy, nepřestává být fašistou ani potom, jestliže mu odhalíme mnohem horší jednání jeho nových vůdců. Tento zjev potvrzuje chování mnoha milionů lidí v diktátorských zemích i mimo ně.

Jak si to máme vysvětlit?

Kdo „odhaluje“, dokazuje. Odvolávání se na korupci atd., je sice většinou hrubý důkaz, ale přece jenom důkaz. Důkazy se dovolávají rozumu. „To a ono je v rozporu s tím a oním.“ Tak mohu mluvit s nadějí na úspěch jen k člověku, jehož smýšlení se opírá o rozumné, logické poznání. Takovému člověku ukazuje rozpor v realitě, že i na jeho zraněném smýšlení není něco v pořádku. Kdo se stal socialistou nebo demokratem rozumovou úvahou, může se dát od svého poznání odvrátit zase rozumovou úvahou. Fašistou se však člověk nestává rozumovým poznáním. Fašistou se člověk stává z hněvu, ze závislosti a nenávisti — rozhodně z důvodů, ležících mimo oblast rozumu. Fašista má úspěch, pakliže brojí proti korupci na levici. Vyzývá — byť i nejhrubšími prostředky — k logickému srovnávání demokratického programu a „demokratické úplatkářské reality“. Lidé, ke kterým se obrací, nejsou očarováni svou dosavadní ideologií a jsou přístupní kontrole. Kdo se však jednou stal fašistou, klesl s oblasti logického uvažování a porovnávání do oblasti citů a pudů. Tam platí jiné zákony, než logický zákon důkazů. Proto metoda, které používá fašismus proti demokracii, selhává téměř naprosto, jestliže se jí používá proti fašismu.

Demokratické přesvědčení opírá se daleko víc o rozumné uznání toho, co je užitečné a nezbytné v určitém společenském řádu, než o pudové a pocity. Pudové rozpoložení průměrného evropského člověka působí dnes spíše proti demokratickému hledisku. Právě proto je rozumová posice logicky myslícího člověka tím ohroženější. On je totiž vždycky ochoten logicky kontrolovat svoje názory. Socialistický dělník na příklad žádá plným právem, aby život jeho vůdce souhlasil se socialistickým programem. Jestli-

že mu někdo dokáže, byť i demagogicky, že jeho strana nebo její vůdcové program nedodrží, může ho to roztrpčit a dokonce i odradit.

Kdo se však žene za fašismem, nečiní to v důsledku logického poznání, nýbrž proto, že povolil pudům. Takovým člověkem neotřese od základu ani okolnost, že vůdcové hnutí, hlásající vítězství silnějším nad slabším, ziskuchtivě využívají svého postavení. Kdo jednou zabředl do fašistických končin, přestal měřit, srovnávat a kontrolovat. Pouze sní, věří, miluje a nenávidí. Argumenty k němu neproniknou — nýbrž jen pocity.

Tak se dá vysvětlit záhadná skutečnost, že fašistická odhalení o demokratických vůdcích mají značný úspěch, ale demokratická odvěta vyznívá na plano. Tady činí dva totéž — ale obracejí se na dvě naprosto rozdílné adresy.

A přesto je vážné odhalování fašistické prohanosti a poštilosti naprosto nutné. Musíme však vědět, co tím můžeme dosáhnout. Můžeme imunisovat ty, kteří dosud nejsou nakaženi. To je neobyčejně důležité: lidem, kteří ještě duševně nepropadli fašistické nákaze, musíme s největším důrazem — a s nadějí na úspěch — ukázat realitu fašismu, rozpor mezi jeho agitací a praxí. Je to rozhodně jeden z podstatných úkolů vážného a aktivního demokratického tisku.

Fašismus však a davy, které získal, nemůžeme přesvědčit ani argumenty, ani odhalením. Musí přijít velké reální zážitky zvláštní historické síly, než se podaří postavit vzhůru hlavou státy i lidi, nakažené fašismem a přivést je z dosahu pudových pocitů zpět k rozumnému poznání.

národní hospodář

B. Palkovský:

Veřejné mínění a bursa

Široké veřejné mínění nemá u nás velikého pochopení pro obchod s cennými papíry, poněvadž nejoblíbenější hodnotou našich lidových vrstev je spořitelni nebo záloženská vkladní knížka. Proto jsou zprávy o obchodech peněžní bursy na prvních stránkách novin sensací a svědčí o nezvyklém průběhu bursovního obchodu. Není snadné vzbudit u nás o peněžní bursu národní zájem, jaký bývá na západě, poněvadž převládá mínění, že jde o spekulaci obchody lidí, kteří již mají peníze a chtějí jich získat ještě více bez veliké námahy hrou na burse. Je v tom mnoho pravdy, ale není celá. Bez hráčské bursy se obejdeme, ale nemůžeme být bez řádného trhu dividendovými papíry.

Právě v posledních měsících dochází v diktátorských státech k zásadní změně ve vlastnictví průmyslu. Stát se stává nejen kontrolorem, ale i pánem výroby. Výsledek bude asi stejný jako v SSSR, průmysl bude postátněn, ovšem s tím rozdílem, že v Rusku se tak stalo bez náhrady, kdežto v diktaturách neutrpí vlastníci vyvlastněním škody. Samostatní podnikatelé akcionáři se stanou věřiteli státu, kteří místo akcií a průmyslového majetku budou mít pevně zúročitelné pohledávky proti státu v náhradových knihách nebo nějaké bony.

Jako jsme nedělali průmyslovou politiku sovětskou, zrovna tak nemáme důvodu přejímatí diktátorskou. Náš průmysl může být národním majetkem bez krutých převratů, nemusíme přecházeti ani ke kolektivnímu hospodářství, ani zaváděti fašismus, stačí, když si ve svém průmyslovém vlastnictví zavedeme pořádek.

Zrovna tak, jako stát udělal pořádek v obchodu státními a tím nepřímo i ostatními pevně zúročitelnými hodnotami, může jej učiniti v obchodu s cennými papíry. Výslovně říkám pořádek, žádnou diktaturu, žádné zachraňování zisku, ať té, či oné straně.

Kdo hraje na burse.

Obchodů na peněžní burse se u nás účastní v první řadě banky, pak skupina známá pod jménem „silní jedinci“, a konečně obecnost. Zejména třetí skupina má veliký počet stupňů, od finančně slabých investorů a spekulantů, až k opravdovým kapitalistům. Pro naše hospodářství by bylo prospěšné, aby třetí skupina měla v rukou největší část našich průmyslových hodnot. Podstatná majorita je však v rukou skupiny první a druhé, které se občas pokoušejí vytlačit skupinu třetí z průmyslového spoluvlastnictví. Není to vždy bez viny třetí skupiny, která jednak z lakoty a touhy po snadném zisku, jednak z ne zkušenosti se dostane občas do ztrát, které jen vypadají nezaviněné. Ve skutečnosti bývají spoluzaviněny nezkušenými, někdy až naivními malými spekulanty a vnějšími vlivy, které nemohli ani naši největší kapitalisté dirigovali. Ale jako stát chrání malé děti a mládež, musí chránit i své velké děti, pouštět-li se z lehkověrnosti do obchodu, který nechápu. Přirozeně utrpí při bursovních krizích největší ztráty nejslabší, poněvadž ztrácejí všechno. Podle mohutnosti krisové a ztrátové vlny jsou zasahovány i kapitálově silnější vrstvy, a dosáhne-li krize rozměru katastrofy, pak i ti nejsilnější. Pády rakouských kreditů a německých „D“ bank jsou důkazem, že ani nejsilnější kapitalistický organismus není tak pojištěn, aby vyvážil bez úrazu.

Veliké organizace může zachránit jedině stát, který nemůže odepřít pomoc, poněvadž vždy jde nakonec o vklady strádálů, jichž si každá finanční správa váží, a které nesmí obětovat, nechce-li strhnouti celou svou úvěrní organizaci do katastrofy. Právě vinníci obyčejně uniknou a klidně užívají peněz, které si ze ztroskotaných ústavů zachránili. O malé organizace a jedince se nestará nikdo, jsou přenechávány svému osudu. Pronikavá změna tohoto uspořádání není v dohledné době asi možná.

Obecné účinky bursovních derout se projevují v pokleslé kupní síle spotřebitelů. Přesně vypočtené ztráty na kursech dividendových papírů činí, proti nejvyšším kursům, asi čtyři miliardy. Počítáme-li, že asi 1/4 připadá na kapitálově slabší třídu obyvatelstva, 3/4 na banky a kapitalisty, kteří svůj životní standard nesníží pro pokles kursů, zbývá ztráta jedné miliardy, která se pocítí na trhu. Ve skutečnosti je však tato částka vyšší, poněvadž derouta se opakovala asi pětkrát, a kupci cenných papírů utrpěli opětovné ztráty. Mimo to působí slabé a panické bursy psychologicky, není chuti k novým investicím, ani k novým obchodům. Všeobecně se omezují vydání i tam, kde zrovna není snížení životní úrovně železnou nutností.

Bursa a daně.

Analysují-li se důvody, které vedou malé lidi ke koupím na burse, přijde se snadno k poznání, že v první řadě je to strach. Letošní jarní haussa byla vyvolána v první řadě strachem z nových opatření měnových, slabost franku působila více než rozmach konjunktury, podzimní baissa způsobil strach z nových daní. Veřejné mínění si prostě nepřeje, aby finanční problémy se projednávaly pod pokličkou, chce vědět, o čem se jedná a co se chystá. Finanční správa si proti tomu libuje v překvapování, chce zpracovat své návrhy s vyloučením veřejnosti a odpírá jí právo mluvit do státních financí. Z toho vzniká zbytečný spor, a vzhledem k deroutě, kterou způsobil, i státu nebezpečný. Jde zřejmě o nepochopení tradice, založené naším prvním ministrem financí. Tehdy šlo ještě o zbytky válečného hospodářství, o skutečný boj mezi nově zrozenou republikou a jejími zahraničními i vnitřními kapitalistickými nepřáti. Všechno to však minulo, dobré a platné důvody ministra Rašina pro jeho pojetí finanční politiky už dávno neplatí, on sám se již v roce 1920 energicky domáhal práva účasti a kontroly veřejnosti.

Už dávno není dobrých důvodů, proč by se naše finanční politika měla dělat pod pokličkou a proč by měl být podporován neklid, který tak rušivě zasahuje do hospodářského života. Nedůvěra jednou vzbuzená se nedá snad

no vyvrátit, a běží-li ministr financí v noci k vysílače, aby uklidňoval nebezpečně pohnutou hladinu hospodářského života, usuzuje veřejné mínění, že tento jinak chvályhodný čin je odezvou strachu z hroutící se bursy, a tak jej hodnotí. Kdyby byly podávány v čisté zprávy o stavu jednání týdne, požívaly by největší důvěry, ale tak soudilo veřejné mínění, že nejde o víc, než o podchycení klesajících kursů cenných papírů. Docílí se uklidnění na dva, tři dny, ve věci samé se však nic nestane, a za chvíli strach začne působit znova. Obecné projevy, jaké jsme zvyklí slyšet v rozhlase, nestačí, musí se říci přímo a přesně, oč jde. Všechny věci nemohou býti pojednávány veřejně. Uznává se, že nelze očekávat detailních zpráv o zbrojení. Avšak vylučuje-li se veřejnost zbytečně, nesmí se nikdo diviti, že vzniká dojem, že za zavřenými dveřmi čekají jen nepříjemná překvapení. Nejlepší je, že pečlivě tajená jednání jsou hospodářsky informovaným lidem známa, jen do novin nesmí nic přijít. Proč takové tajnostkářství, nikdo neví, po smutných zkušenostech bylo by načas od něho upustiti, zvláště, když podle opětného prohlášení ministra financí se nic zvláštního nestane, na zvýšení daní je veřejné mínění připraveno, souhlasí s ním a ví, že je nezbytné.

Jsou bursy ještě zrcadlem konjunktury?

Veřejnost znepokojuje také strach z dalšího vývoje konjunktury. Bohužel nemáme dosud ústav pro zkoumání konjunktury, který by měl několikaletou úspěšnou tradici a tím i důvěru veřejnosti. Soukromé zprávy o pravděpodobném vývoji konjunktury si odporují, a vždy vzniká podezření, že jsou diktovány obchodními zájmy té či oné skupiny. Neklid na zahraničních burzách vznikl přímo z válečného nebezpečí. Válka je dnes obchod, a to veliký obchod pro ty, kdo nebudou do ní zataženi. Když Japonsko napadlo Čínu, zdálo se, že dojde ke konfliktu s Velkou Británií, která bude bojovat po boku, hrůza pro londýnskou city, SSSR. Londýnská bursa byla do nemožnosti rozladěna, kursy šly dolů, americké hodnoty byly levnější v Londýně než v New Yorku. Pražská bursa byla zachválena strachem, protože v Londýně šly kursy dolů. Najednou se situace na Dálném východě trochu změnila. Poměr britsko-japonský se formálně zlepšil, postřelený britský velvyslanec nezemřel, ale Spojené státy se zase ohradily v Tokiu ostrou notou proti japonskému způsobu válčení, a snad i proti jiným věcem, o kterých my nevíme, ale které jsou známy jak na burse v Londýně, tak v New Yorku. Rázem se londýnská bursa zlepšila a do špatné nálady upadly bursy americké.

Do této situace vpadla Rooseveltova řeč ze 6. října, která postrašila americké kapitalisty a spekulanty tak, že v ní vidí jen hrozbu válkou Japonsku, a nepostřehli, že energickým vystoupením Spojených států zesílila mírová fronta, a tím kleslo nebezpečí války pro všechny, kdo si ji nepřejí. Zdá se, že Roosevelt nemohl, nechtěl-li ohroziti národni a světovou bezpečnost, déle otálet, a musel se rozhodlat k své energické řeči přes to, že nebyla pro ni v jeho zemi nejvhodnější doba. President Spojených států musí mít mnohem větší ohledy na své bursy než kterýkoliv jiný státník. Jinde také nemilují politiku, na které se prodělává, ale Američané ji prostě nesnášejí, a tak je americké veřejné mínění leckdy reprezentováno míněním newyorské bursy.

Energická řeč Rooseveltova způsobila rozladění nejen ve Spojených státech, ale i v Německu a v Itálii. Tam ovšem z jiných důvodů, Němcům se zdálo, že svědčí o tom, že Spojené státy se postarají, aby spolu s Velkou Británií si zjednaly takovou vojenskou převahu na světě, že jakýkoliv odpor nebude možný. Výsledek byl slabé německé bursy a pokles kursů cenných papírů, což vedlo „Nationalzeitung“ k následující úvaze a hrozbě:

„Bursa je zařízení vymyšlené lidmi zrozenými ze židovské krve. Bursa není žádné zařízení přírody, proto haussa a baissa nejsou žádné přirozené stavy. Tyto zjevy jsou zrozeny z hráčského pudu a touhy po zisku židů a židov-

ských druhů. V Německu je pro vždy po bursovni hře. Bezpodmínečné podřízení peněžního a kapitálového trhu finančním úkolům veřejné ruky zabrání nemravné spekulaci a vykořisťování německého národa židy a židovskými druhy.“

Hitlerovština měla v našich kapitalistických kruzích mnoho přátel, často bylo slyšet z kruhů silných jedinců pochvalná slova o hospodářství nacistického režimu. Co by všichni tito nadšenci pro fašismus v kterékoliv formě říkali, kdyby některý demokratický stát žádal bezpodmínečné podřízení peněžního a kapitálového trhu finančním potřebám veřejné ruky? Po převratu byly u nás nově zaváděné sociální reformy s oblibou označovány za „bolševismus na sucho“. Škoda, že se neví, kdo toto pojmenování vynašel, mohl by nalézt nový terminus technicus pro hospodářské změny, zaváděné autoritativním režimem.

Veřejné mínění Spojených států bylo a je znepokojováno zprávami agentur, že vrchol konjunktury je již překročen. Jednou budou tyto agentury dokazovat třeba opak, poněvadž všechny jsou v rukou spekulantů, kteří „vědecky“ dovedou přimět průměrného Američana ke koupím či k prodejům, podle toho, jak to potřebují. President United States Steel George Scott ještě před Rooseveltovou řečí prohlásil, že o přelomu konjunktury nemůže být ani řeči, a že všechny podobné zprávy jsou výmyslem spekulace.

V Londýně jsou přesvědčeni, že vrcholu konjunktury ještě nebylo dosaženo, a že všechny známky příznivého vývoje trvají. Ovšem politicky horizont britské říše je pořádně zachmuřen, zlepšili-li se poměry ve Středozemním moři, zhorší se na Dálném východě. Do nějaké války se v Londýně nikomu nechce, kdežto ve Spojených státech nervosa z postupu Japonska přece jen stoupá, i když se tam nejeví ještě žádné válečné nadšení.

Československá konjunktura.

U nás je rozsah konjunktury v roce 1937 větší, než byl v roce 1929, poněvadž nyní pracují i všechny závody, které byly v roce 1929 teprve budovány. Jsou to ony pověstné investice, které nadělaly našemu průmyslu tolik starostí, když byly v periodě krise dokončovány bez naděje, že kdy budou dány do provozu. Tak je 85% využití celkové kapacity v roce 1937 více, než bylo 100% využití v roce 1929. Počet zaměstnaných nestoupá stejně s rozsahem výroby, moderní průmyslová zařízení nepotřebují tolik pracovních sil. Tam, kde byla stará zařízení nahrazena moderními, počet zaměstnaných spíše klesl.

Kapacita našeho průmyslu, která je dnes nesporně větší než byla r. 1929, je v mnohých odvětvích už úplně využita a konjunktura dosáhla u některých závodů vrcholu, protože stupňování je prakticky nemožné. Nejsou již na větší provoz zařízení a po zkušenostech z r. 1929 se nyní nikdo nebudou pouštět do nových investic, které by podstatně zvyšovaly výrobní kapacitu podniku. Provoz se bude ovšem modernisovat a racionalisovat.

Co bude dále?

Další konjunktura závisí od vývoje událostí na Dálném východě, ve Španělsku a v Habeši. Co všechno bude zničeno v Číně, jak dalece se vyčerpá Japonsko, se nedá dnes odhadnout. Už dnes vidíme, že japonské útoky jsou vedeny proti čínským průmyslovým a výstavným městům, takže bude jednou dost práce, až se všechno bude stavět znova. V Číně bylo zničeno mnoho amerického a britského majetku, americké společnosti a pojišťovny utrpěly veliké ztráty, čímž někteří vysvětlují silné rozladění amerických kapitalistů.

Japonsko se vyčerpá válkou s Čínou, i když nebude poraženo, když nedojde k sankcím nebo k válce s velmocemi. Nikdy nebude mít tolik prostředků, aby se samo ujalo obnovení zničeného čínského území, i kdyby ho dobylo a udrželo. Ani Itálie nedokázala v Habeši nic velkolepého, scházejí jí britské a americké úvěry, má sice vítězství, ale dosud nic více. Zničené Španělsko, Čína a Habeš budou

jednou rekonstruovány. Až k tomu dojde, bude mírová konjunktura, kolik výkyvů nahoru a dolů prodělají mezitím světové bursy, nemůže nikdo říci.

Spory o to, zda dnes jde o pravou či nepravou konjunkturu, a jaká bude nová krise, která z ní vyjde, nemají smyslu. Z konjunktury 1929, kterou všichni považují za pravou, vzešla taková krise, že si přejeme, aby nynější konjunktura pramenila z jiných zdrojů, ať jsou jakékoliv, jen když ta nová, stále očekávaná a nepřicházející krise nebude tak zlá.

Vývoj politických událostí nelze bezpečně prorokovat, a tím ani hospodářský vývoj. Kdyby nedošlo k válkám, nýbrž jedině k zajišťování míru důkladným zbrojením, pak by o přelomu konjunktury v dohledné době nemohlo být řeči.

Stát a bursa.

Stát má zájem na tom, aby na trhu dividendových papírů panoval pořádek, aby nebyly možny chaotické poměry, které ruší klidný průběh trhu a vedou k panikám. Trh s pevně zúročitelnými cennými papíry je již regulován, nezbývá než přikročit k opatřením, která by byla způsobila regulovatí trh akciový. Podporován by mohl být trh dividendových cenných papírů zřízením holdingových společností, které by kupovaly a prodávaly akcie jediné na vlastní účet. Na západě je „holding association“ v nejrůznější formě běžným zjevem. U nás zastávají funkci holdingových společností banky, což má četné nevýhody. Bylo by žádoucí, aby banky zřídily své holdingové společnosti, které by měly daňové výhody, a tyto aby týdně oznamovaly veřejnosti druh a počet akcií, které mají ve svém vlastnictví. Pohyb prodeje a koupí holdingových společností by ukazoval pravý stav rozsahu obchodů na burse uzavřených, veřejné výkazy by znemožňovaly operace falešnými zprávami. Právo zakládati holdingové společnosti neměly by jen banky, stačilo by, aby byly splněny zákonné podmínky, a společnost by vešla v život. Hlavní z podmínek by byla veřejnost obchodů, které by se docílilo týdenním publikováním výkazů. Stát by rovněž založil svůj holdingový ústav. Vnesl by do něj své dividendové cenné papíry, svou účast ve smíšených akciových a jiných společnostech a společenstvech, kterých má asi za miliardu. Nepotřeboval by nových peněz, mohl by si potřebné peníze opatřit lombardem. Již pouhá existence takového ústavu by působila uklidňujícím dojmem. Ústav by nesledoval výdělečných cílů, jeho účelem by bylo zajistit klidný vývoj trhu dividendových papírů, což by se snadno podařilo. Různé černé úterky a pátky byly způsobeny nabídkou akcií za 6—12 milionů Kč, které by holdingový ústav snadno převzal. Musí-li stát regulovatí trh státních papírů, jichž je skoro za 40 miliard Kč, dovede regulovatí i trh dividendových cenných papírů, jichž je pouze za 7 miliard Kč, z nichž částka nejméně 5 miliard nepřichází nikdy na trh.

Předkládám návrh k diskusi.

literatura a umění

O. Kautský:

Osud krále komiků

Vlasta Burian je veličinou pražského kulturního života, na kterou se pozapomnělo. Zvykli jsme si považovati ho za něco, co mělo svou minulost, co má také svou přítomnost, ale co se již přestalo vyvíjet. Tento herec a samostatný divadelní podnikatel má své stále obecnstvo, repertoár, na němž se již dlouho nic nezměnilo, a stále slušný finanční příjem, který se nesnížil během krise, ani zřetelně nezvýšil v době konjunktury.

V poslední době se však událo několik věcí, které nutí k revidi tohoto příliš pohodlného názoru na Vlastu Buriana. Především s velkým pokřikem byl uváděn film „Tři vejce do skla“, znamenající Burianův návrat k filmové tvorbě. Kdo očekával nějaký přínos po letech mlčení, byl notně zklamán. Ubohou fraškou „Případ revisora Kožulína“ octl se ve slepé uličce se soudobým repertoárem, a proto jako příští hru připravuje upraveného Mollièrova „Zdravého nemocného“.

Z kabaretu na Národní divadlo.

Když Burian začal svou uměleckou dráhu, nedalo se ještě soudit, že se jednou stane veličinou, která aspoň pro jistou dobu bude udávat tón české komiky. V malých kabaretních scénách a v karlínském Variété poslal virtuózním imitováním zvířecích hlasů a hudebních nástrojů. Jedinečná schopnost vykouzlit z úst nekonečnou škálu zvuků a hlasů neopustila jej do dneška, takže velmi rád zpomaluje dějovou plynulost frašek vložkami, připomínajícími jeho začátky. Má skvělý sluch pro cizí řeči a dovede kombinací českých slov vytvořit napodobeninu cizího jazyka.

Na těchto hříčkách si založil svou slávu komika. První jeho sídlo bylo v divadélku Rokoko, které se po jeho odchodu na Václavské náměstí již nikdy nevzpamatovalo. Hrál nejdříve v aktovkách, pak v celovečerních fraškách. Z parodisty Buriana za několik let vyrostl herec velkého komického nadání. Malé divadélko bylo neustále vyprodáno, ale Burian hostoval také v jiných divadlech a vodil si odtamtud obecnstvo do svého podniku. Dělal to chytře. Hrál obyčejně v poslední aktovce a do té doby, než se vrátil ze Švandova nebo Pištěkova divadla, muselo se jeho obecnstvo spokojit Nollem, Ferencem a Járou Sedláčkem. Mladý Burian měl tehdy veliký temperament, a dvě představení denně mu nemohla uškodit. Brzy mu bylo divadlo malé. Přestěhoval se tedy do Adrie, kde je nyní biograf Hollywood.

To byla jeho nejslavnější doba, neboť tehdy se o něho zajímal K. H. Hilar. Burian hostoval v Národním a Stavovském divadle celkem ve třech hrách, v Labichově „Slaměném klobouku“, v Zavřelově „Boxerském zápasu“ a v „Nezralém ovoci“. Snad Hilara okouzloval jeho komický temperament, snad na něho dráždivě působil fakt, že tady přivádí komika lehčího žánru k vážnému umění. Pokus se však nezdařil a na jmenovaných třech hrách zůstalo. Burian se rozešel se správou hotelu Adria a přesídlil do Švandova divadla. Obchodu to nevedlo a před Švandovým divadlem stála denně fronta aut. Po několika sezónách se usídlil v paláci Bářské a hutní společnosti, v divadelní místnosti dosti velké, aby ceny lístků bylo možno považovat za přemrštěné. Od té doby, kdy se tam přestěhoval, neukázal nic nového. Kromě zdařilé veselohry „Konto X“ nepřišel s ničím, co by bylo událostí. Hoví si v elegantním podniku a zmocnil se ho stav, který v případě tvůrčího člověka můžeme nazvat nemocí: dokonalá spokojenost.

Filmová kariéra a E. A. Longen.

Osud Buriana-filmaře je skoro souběžný s Burianem-divadelníkem. Ruku na srdce, byl to Vlasta Burian, který vytvořil první dobrý český film, „C. a k. polní maršálek“. Ale ne víc. Jeho další filmy byly opakovaním fines, použitých ve filmu prvním. Burian filmoval nepřetržitě plných pět let, a bylo to čím dále tím horší. Nakonec se filmu vzdal. Nyní, po dvou letech mlčení, vychází jeho nový film. Došlo k němu tak, jak k českým filmovým

veledílům v mnoha případech dochází. Někdo přišel na větu „tři vejce do skla“ a usoudil, že toto rčení by mohlo být dobrým titulem a námětem k Burianově filmu. Jeden redaktor obrázkového časopisu na tuto již zakoupenou větu napsal libreto a známý filmový praktik Wassermann libreto upravil. Je to pro oba výhodné, jeden může svést neúspěch na druhého. Nový film je deset mil za těmi nejhoršími z dřívější doby. Rozbředlá fabule o dvojnících, detektivovi a lupiči, je vyšperkována nezapnými vtipy, celek působí spíše dojmem kombinace mnoha slabých aktovek. Všecko je v tom nepravé, nepravý je maharadža, jeho sekretář i sekretářka, nepravé jsou klenoty a nepravé je také tvrzení, že tento film je novým úspěchem Vlasty Buriana. Mimochodem řečeno, podružnou úložku v tomto kýči hraje první režisér Národního divadla Leopold Dostal.

Ne, jeho nový film je špatný, a špatný je proto, že mu nenapsal libreto E. A. Longen. To byl jediný člověk, který Burianovi rozuměl. Věděl, co Burianovi sedí, a podle toho mu role ušil. Znal Burianovu zálibu v rakouských stejnokrojích, a proto měl „Polní maršálek“ úspěch. Burian je i při svém temperamentu duše konservativní. Dvoji sukno rakouských důstojníků bylo mu sice příležitostí k satíře, ale byla to satira až příliš laskavá, takže si jednou vysloužil napomenutí ministerstva školství a národní osvěty, aby omezil výběr rakušáckých veseloher. Dokud byl E. A. Longen dramaturgem Burianova divadla, vypadal jeho repertoár k světu. Longen měl divadelní čich a dovedl frašky Arnoldovy a Bachovy upravovat tak, aby v nich Vlasta Burian docílil úspěchů. Na slabých obdobích divadla bylo vždy poznat, že se Burian s divadelním Ahasverem Longenem na čas rozešel. E. A. Longen před dvěma roky zemřel a po něm nepřišel nikdo jiný.

Přívlastek „božský“ a jeho následky.

A něco přece. Nekritická pochvala obecnstva. Když ne dramaturg, tedy aplaus přeplněného sálu. Když ne repertoár, tedy laciná zvučnost jména. Zajdete-li si do Burianova divadla, překvapí vás, že ty tváře kolem sebe jste někde viděli, ale rozhodně to nebylo v divadle. Spíše v restauracích, proslavených dobrou kuchyní. Jsou to lidé, kteří si rádi popřejí a neradi se namáhají. S většinou se nesetkáte v činoherním divadle, ale také ne v divadlech operetních, neboť obecnstvo Burianova divadla se nerekrutuje z lidu. Jsou to usedlí měšťané.

Vlasta Burian se shodou okolností stal konservativním par excellence. Byl k tomu přinucen tím, že zůstal stát na jednom místě. Ale protože i konservativce nějak musí reagovat na věci, jdoucí kolem, dostal se nechtěně na pravý břeh.

Ustrnul na jednom výrazu a opakuje figury dávno a několikrát obehrané. S Kožulinem jsme se již od Hadimršky setkali několikrát, a ačkoli se jmenoval vždycky jinak, charakter byl až na malou obměnu masky stejný. Burian nemá, co by ho stimulovalo. A octl se v tom stadiu divadelní kariéry, kdy se herec začíná bát o svou slávu. Jeví se to hlavně na neherecké konstelaci jeho souboru, v němž soustředil lidi, kteří neovládají ani to nejmenší, co se na herci považuje, totiž řeč. Recitují prosu právě tak, jako se na středních školách přednášejí verše.

Burian se obklopil herci nevalné úrovně, aby mezi nimi vynikl. Jeho vrozená ješitnost, která poslední dobou se značně vyvinula, nesnese vedle sebe hodnotný výkon. Svou panovačností způsobil, že od něho Longen několikrát utekl, aby se k němu zase vrátil, když jej Burian

nutně potřeboval. Proto také odešel dobrý komik Plachta a proto se V. Trégr, jediný z mála dobrých herců, kteří v divadle zůstali, nemůže dostat k větší roli.

Ríká se, že jsou dva druhy herců, herci intelektu a herci instinktivní. Neublížíme Burianovi, když ho zařadíme mezi ty druhé. Burian má v sobě tvůrčí jiskru těch lidí, kterým se všechno podaří, mají-li k tomu vhodné inteligentní prostředí. Jeho velký instinkt mu ale nebude nic platný, jestliže nevybředne z malého království samolibosti. Jedním z největších, neodpuštělných nevkusů na jevišti Burianova divadla je smích herců. Nikdo mi nenamluví, že se herec, hrající vážnou úlohu, nemůže zdržet smíchu při Burianově vtipu. Je-li u divadla několik let angažován, hraje ve stém představení téže věci a každý večer slyší týž vtip, nesměje se proto, že mu to rozkazuje reakce jeho bránice, nýbrž, že si to pan ředitel přeje. Je to netaktnost vůči obecnstvu, je to ubohé a nepřesvědčivé.

V bludném kruhu.

„Případ revisora Kožulina“, poslední výtvar, podle něhož můžeme Buriana posuzovat, je jedním z těch představení, při kterých se s n a d smějeme, s n a d bavíme, ale ráno se po nich probouzíme s ošklivým pocitem. Burianovo herecké umění, jeho bujný temperament ušlechtilého clowna i kouzelná hlasová virtuosita, to všechno se octlo ve psí. Burian se uzavřel do sebe, je šťasten neupřímným pochlebováním svých zaměstnanců, kteří stojí při jeho výstupech v první kulise, smějí se a tleskají s obecnstvem, a ztratil kontakt s veřejným životem. Nevšiml si, že divadlo, třeba veseloherní, jde jinými cestami, že fraškám toho druhu je dávno odzvoněno a že k pobavení nestačí sám, byť by byl jeho výkon sebe lepší. Nynější dramaturg divadla J. Lébl rozepisuje se o svém šéfovi poněkud servilním způsobem a nakonec tvrdí, že „svým božským darem dovede obšťastnití tisíce lidí, bez rozdílu stavů, vyznání a přesvědčení, jsa sám bez stavovské, náboženské a politické zaujatosti: pravý člověk, umělec, náležející všem a milující stejně všechny!“

K tomu je nutno něco dodat. Burian, je-li odpověden za svůj chabý repertoár, nemiluje všechny. Jestliže se jednou nebo dvakrát kradlo v jednom ministerstvu, není důvodu tvrdit, že kradlí všichni, od generálního ředitele do posledního revidenta. Kdyby Burian byl takový, jak jej J. Lébl líčí, byl by respektoval cit milionů a nebyl by hrál právě tuto frašku o všeobecné zlodějně ve chvílích tak pohnutých, jako byly dny smutku nad úmrtím presidenta.

Je pravdou, že to není divadlo politické, ale jeho vyslovená konservativnost způsobila, že tam nevládne to, čemu se říká duch demokracie. Je na čase, aby si to Vlasta Burian uvědomil. Širší vrstvy obecnstva to již učinily.

do ba a lid é

Milena Jesenská:

Lidé na výspě

(Z osudů německých emigrantů.)

Úloha reportera se někdy podobá úloze hyeny. Obchází s notýskem a zapisuje si lidské útrapy, aby je sdělil novinám. Kdyby to dělal bez jiskřičky naděje, že jeho vytištěná slova pomohou, nestál by ani za podání ruky. Pro tuto naději se omlouvám všem, které jsem v posledních dnech vyhledala v jejich brložích, za zvědavost svého vy-

ptávání, jež jim musilo být bolestné a dotěrné. Musila jsem jim nutně připadat jako člověk s druhého, bezpečného břehu, který zapisuje s tužičkou v ruce míru jejich strádání. Stála jsem před nimi zahanbena, neboť mne očekával vlivný domov, práce a zítřek. Otrěse-li se však jednou půda mého domova ničivým výbuchem, jako se otrásly domovy jejich, budeme pak pravděpodobně stát všichni proti společnému nepříteli — a doufám, že se znovu shledáme.

Každý soucítí s druhým člověkem jen do té míry, pokud si sám dovede představit jeho osud. Proto většinou chudí lidé snadněji a obětavěji darují než bohatí, proto dovede voják nasadit život za kamaráda, proto se vydávají četníci dobrovolně na honbu za člověkem, který skolil četníka, proto chudáci na svazích hor ukrývají zbojníky, proto židé celého světa podporují židovské emigranty.

Kdo to jsou.

V Praze dnes žije celkem asi 3500 německých emigrantů. Podle svého sociálního složení nejsou jednotní. Jsou mezi nimi dělníci a řemeslníci, úředníci, zaměstnanci a intelektuálové. Většinu tvoří první kategorie, ze které pocházejí řadoví funkcionáři socialistických stran a odborových organizací, za nimi následují svobodná povolání a teprve potom úředníci a zaměstnanci. Ženy a děti tvoří asi pětinu. Politické složení je ovšem pestré, režim Třetí říše nepostihl jen komunisty a sociální demokraty. Je docela možné, že se dočkáme katolických a protestantských farářů, jak přecházejí hranice. Německá emigrace nepřišla k nám najednou, jako svého času ruští běženci. Ti první, kteří přešli hranice, přicházeli zdrčení, zdeptáni a někdy i zkrvavení. Došli bez halěře, bez papíru, pěšky a několik dní bez jídla. Byli to političtí uprchlíci, dělníci, redaktori, spisovatelé, odboráři, většinou mladí chlapi z německého hnutí socialistické mládeže. Mnoho se jich vrátilo, mnoho jich bylo v Říši pochyťáno, někteří snad přišli po druhé, mnoho jich už nikdy nikam emigrovat nebude. Ti, kteří domů rozhodně zpátky nemohli, zůstali.

Pak začali přicházet židovští emigranti a lidé, kteří byli v nebezpečí pro smíšená manželství, a pak tak zvaní Wirtschaftsemigranten (hospodářští uprchlíci), většinou židovští obchodníci a podnikatelé. Poslední přivezli s sebou peníze — jak, to je jejich věc — a žijí v republice bez podpory, neboť penězi lze zdolat i osamělost na výspě vyhoštění. Je zajímavé, že z celkového počtu 3500 je 2000, tedy většina takových emigrantů, kteří se neopírají o žádná komitá a nedostávají žádnou podporu.

Třetí vlna emigrace už vlastně není vlna. Jsou to jednotlivci, kteří vydrželi rok, dva, tři i déle. Vydrželi v politické práci, mnozí hledání a zavírání. Kdo jen trochu tuší, jaký obrovský aparát špehů udržuje totální stát, aby mohl zůstat totálním, představí si snad matně, jakým životem žije v Německu dělník, zaměstnanec, intelektuál nebo dnes i horlivý katolík a křesťan, jenž se rozhodl pracovat pro obnovu demokratických svobod. Tito poslední jsou vesměs lidé, kteří prošli koncentračními tábory, žaláři — a často nikoli jednou. Navrátit se znamená pro ně dávat život. Zůstali tedy zde, chudší než žebráci, poněvadž žebrákovi nikdo nebrání, aby pracoval. Ačkoli počet politických emigrantů je v poslední době poměrně stálý, změny jsou značné. Mnozí odcházejí od nás do jiných zemí, jakmile se naskytne nějaká možnost, především pracovní příležitost. Ale proud nevysychá do dna. Jedni odcházejí, druzí přicházejí, poněvadž důvody emigrace jsou stále vážnější a nalehavější, než v první době po požáru říšského sněmu.

Lidé, kteří nesmějí pracovat.

Když se roku 1933 přihnala první vlna německé emigrace, byly všechny organizace bezradné. Tehdy začalo to, čemu se dnes říká: patronáty. Tady před vámi stojí

člověk v jedné košili, s holýma rukama. Je zdrav, pracovat nesmí, jíst musí. Dělnické rodiny na Kladensku, na Mostecku, na Ostravsku, na Brněnsku se na toho člověka složily. Peníze mu nikdo dát nemohl, protože je sám neměl. Ale jeden dal ráno žitnou kávu, druhý zbytky od oběda, třetí dal zadarmo přístřeší. Patronáty se pomalu organizovaly. Lidé dávali na začátku nepravidelně, pak se zavazovali dávat soustavně. Celé okolí si na vyhnanec zvyklo. Někde mu i půjčovali noviny, jinde mu dali boty. Pohostinství je důstojná forma soucitu a podpory. Člověk, který ztratil domov, by se také rád odvděčil trochu práce za talíř bramboračky. Nevzal by nikomu výdělek, protože hospodář by na tu práci stejně nikoho nezjednal. Ale člověk, který ztratil domov, nesmí udělat víc, než říci: děkuji. Ani dříví naštipat nesmí.

Patronáty dostaly časem pevnou formu a jsou ve většině případů skoro jediné, co emigranta živí. To se ukázalo v případě Josefa B., který dostal náhle příkaz, aby opustil obec, ve které měl 72 zajištěných obědů, a aby odešel ihned na Jihlavsko. 20 delegací za něho intervenovalo a 210 občanů podepsalo žádost, aby jim jejich host byl ponechán — což je konečně důkaz velký dost, že český člověk dovede být laskavým hostitelem. Žádost však byla marná, příslušný úřad odpověděl na otázku, jak se má emigrant na Jihlavsko dostat, pokrčením ramen. Představte si tedy uprchlíka, vyhnaného po druhé od darovaného sousta, jak jde kilometry a kilometry pěšky, aby došel do místa, které nezná, kde nikdy nebyl, kde je každému cizí a kde je mnoho Němců-henleinovců, jeho i n a š i c h nepřátel. Představte si, jak stojí bez přístřeší, bez jídla, bez možnosti práce a bez zítřku, a řeknete: jak má vydržet a žít? A to přes to, že má na druhém konci republiky 72 dobrých lidí, kteří mu střídavě dávají obědy.

Druhý případ, obuvník Š., je rozený Čech. Třicet let byl v Berlíně. Roku 1931 se stává německým občanem, roku 1934 občanství automaticky ztrácí a stává se člověkem bez státní příslušnosti. Opouští ženu a děti a vrací se do rodné obce, kde nalézá strýce, který ho živí. Z čista jasna je však předvolán a je mu nařízeno, aby se do šesti dnů odebral buď do Jihlavy nebo do Pelhřimova: šest okresů dostal na výběr. Vybral si Humpolec, abyste rozuměli, jen tak namátkou, jen aby něco řekl, ubožák. Dotrámcel se tam, našel tak někde v kraji možnost zemědělské práce a zažádal si za povolení. Bylo mu Zemským úřadem v Praze, oddělení 16, dne 17. srpna 1937 povoleno, aby pracoval do dubna 1938. Načež dostal dne 9. září od Zemského úřadu v Praze, oddělení č. 22, sdělení, že má místo okamžitě opustit, „protože nesmí být výdělečně činný“. Teď sedí v Praze a dívá se na vás, jako někdo, kdo přestal světu rozumět.

Třetí případ, který uvádím, nepatří dosud mezi poznamenané. Je příznačný tím, že předvádí osud lidí, kteří k nám emigrují. Hrdina či oběť je dělník K., starý pracovník v německém odborovém hnutí. Oženil se právě začátkem roku 1933, ale v březnu už jeho rodinný život skončil. Úder, který zasáhl německou demokracii, ho přinutil, aby se od ženy oddělil, poněvadž je oba hledaly oddily SA. V červenci se SA přece podařilo zatknout K-ovu ženu. Od té chvíle začala cesta utrpení. Ačkoli žena byla těhotná, neunikla trýznění, protože SA chtěla vědět, kde se skrývá její muž. Neprozradila. Porodila dítě, které jí bylo odňato. Vyměnou dostala dvě léta žaláře. Mezitím byl v listopadu odsouzen i K. — soud mu vyměřil dva a půl roku. Za celou tu dobu o sobě nic nevěděli, teprve v létě 1936 spatřil otec ženu a dcerušku. Za nějaký čas začaly výslechy znovu, nové předvádění, hrozba obnovy procesu „pod tlakem nových dokladů“. Nezbylo, než prchnout za mlhy a deště s dítětem v náručí. Teď jsou zde v Československu, ujal se jich dvě pražské rodiny, nejsou nikomu na obtíž a dosud se nevzpamatovali z utrpení. Jejich rodinný život zůstává ovšem — jako

vesměš všech — torsem, poněvadž manželé bydlí zase odděleně a jsou vděční, že našli alespoň nějaké přístřeší. Mají je opět ztratit?

Ještě jeden případ židovského emigranta M. Odešel před dvěma roky z Německa, zanecháváje tam ženu a dítě. Za dva roky pobytu zde odejel do pohraničního městečka se všemi papíry, které emigrant může mít: s ověřením totožnosti a povolením ročního pobytu v ČSR. (Víte, to je také taková věc: jiné papíry totiž nemůže mít, právě proto přece uprchl. Když se však vykáže papíry, které mu dají naše úřady, slyší, že „to nejsou přece žádné papíry!“) Odjel na pohraničí, aby se po dvou letech setkal se ženou a s dítětem, o jejichž osud se obával. Odejel se svolením a vědomím komitétu, jemuž příslušel. Jeho žena ovšem nedostala pas do Československa, ale směla překročit hranice na pohraniční propustku, která platí tři dny. Ti tři lidé měli v malé hospůdce na náměstí schůzku: muž, žena a dítě. Muž už se blížil určenému místu, už se mu zdálo, že rozpoznává z dálky tváře svých milých — a v tom byl zatčen. Vykázal se papíry a vysvětlil důvod své návštěvy. Bylo mu řečeno, že to „nejsou žádné papíry“. Byl odvezen do jiného města, vězněn a nevyšlechnut. V horečné touze spatřit svou ženu a dítě, zahájil třetí den hladovku, věda, že třetí den jeho draží už budou muset odejet. Za tuto hladovku byl vypovězen z republiky („tímto svým jednáním jste ztěžovali zdárný postup policejního ředitelství v X...“). Po několika intervencích mu byl povolen pobyt na čtrnáct dnů, aby si opatřil možnost odstěhovat se do Ameriky. Nehledě k tomu, že se ani nikomu z nás nepodaří za 14 dnů získat povolení k pobytu v Americe a sehnat cestovné, což by mohlo vědět dokonce i policejní ředitelství, znamená to pro něho odejet a ženu s dítětem nechat v Německu.

Emigrantské kolektivy.

Patronáty nejsou jediný způsob podpory emigrantů. Jsou ještě hromadné ubikace, podporované komitétu pro ochranu uprchlíků. Komitétu je v Československu několik a jejich práce je v hlavních rysech stejná. Je důležité zmínit se o dvou okolnostech: kontrola komitétu nad každým jednotlivým emigrantem je daleko rozsáhlejší, bedlivější a pečlivější, než vůbec může policejní kontrola být. Pod ochranu kteréhokoli komitétu je přijat jen ten, kdo podrobně udá důvody emigrace. Jeho údaje se přesně přezkoumávají, což trvá někdy celé týdny a stojí mnoho práce a peněz. Pak teprve je emigrant zařazen do některého kolektivu, dostává ověření totožnosti, při čemž celý kolektiv je současně i strážcem nad jeho životem. Kdyby se snad náhodou stalo, že by se přes všechnu opatrnost vloudil do kolektivu nevídaný druh, netrvá to dlouho, než jej objeví. Právě nedávno se stal případ, kdy kolektiv odevzdal čs. soudům muže, který mu byl podezřelý. Jak se ukázalo, právem.

Co je to, takový kolektiv?

Prázdňá továrna na šrouby, polozbořená, studená ražejna s beznadějnými, slepými okny a zoufalými děrami, za kterou platí 135 lidí, kteří tam bydlí, 28.000 ročního nájmu (dříve platili 22.000, ale pan domácí přirazil). Těch 135 lidí má na týden 20 Kč na osobu. Vypadá to tak: holé místnosti se šesti až osmi železnými postelemi bez povlaků a prádla, tu a tam nějaká ta almara, sbitá z beden. K pláči dojemná knihovna, maličký prostor s rozedranými knížkami, pečlivě seřazenými a očíslovanými, Kleist vedle Bredla, všechno zřejmě dárky lidí z bezpečí. Koupelna tam je, chcete-li tu rozbitou plechovou vanu zvat koupelnou, ale koupat se smějí jenom nemocní, protože není na uhlí. V kuchyni v kádi hromada zelí, guláš je jednou týdně. 50 kg masa týdně na 135 lidí, z nichž je čtvrtina nemocná a potřebuje — nebo potřebovala by — přídatky a zvláštní stravu. V společenské místnosti žehlí ženy prádlo a upro-

střed stojí rozviklaný stůl. Židli několik. V jedné díře spravuje švec boty, v druhé přešívá krejčí darované šaty. Kolem mne přechází chlapec s balíkem novin: staré přečtené noviny posílá kamarádům na venkov, čekají už na ně mnoho dní.

Snad bych měla podrobněji vylíčit nouzi, ve které žiji. Je strašná. Čtvrtina jich jsou nemocní, podvyživení jsou všichni. Nemohu se však zbavit dojmu, že tu je ještě něco horšího, než jejich dnešní bída. Dívala jsem se jim do tváří, mluvila jsem s nimi. Hovoří o svých osudech, jako mluví lidé po těžké nemoci k zdravému. Usmívají se a neříkají dohromady nic: protože co mají povídat a kde vzít slova? Ale ti lidé tu stojí, nesmějí pracovat, naslouchají, jak kape čas, stojí a čekají na zítřek.

Myslím, že nezapomenu nikdy na tu mladou ženu s pěknými vlasy a krásným úsměvem, která stojí trochu vzdorovitě přede mnou a vypravuje: Ano, byla zatčena a dlouho vězněna. Zdali ji trýznili? Ne, ne, až na nějaké maličkosti. Co je to: maličkosti? Inu, rány pravítkem do hlavy, rány přes klouby. To že jsou maličkosti? — Ovšem — a zase ten nepopsatelný úsměv — ovšem, to jsou v Německu maličkosti. Máte dítě? Ano. A to zní docela tiše a docela tvrdě. Kde? V Německu. Máte o ně strach? Pokrčení ramen. Není to hrozné vědomí, že vám je tam vychovávají nacisté? „Cožpak ho mohu vzít sem? Jak? Kam?“ Ale to už je výkřik, skoro pláč. Jak si představujete budoucnost? Skloněná hlava mladé ženy se napřimuje, oči se na mne dívají docela pozorně, docela tiše a docela upřeně: Čekáme, až se budeme moci vrátit domů!

Mluvila jsem s mladým hochem, který je v ČSR teprve půl roku. Seděl v jedné cele s Edgarem Andrém, hamburským komunistou, který byl asi před rokem popraven. Sám vyšel — po letech — z vězení dřív, než měl André proces. Celý proces prodělal jako posluchač. Tu noc, kdy byl André sťat, seděl s rodinou odsouzeného celou noc, celou noc. Hamburští dělníci šli na pohřeb. Ten chlapec řekl několik slov nad hrobem svého kamaráda a byl zatčen, několik týdnů ztrávil v kobce, kde nemohl ani sedět ani ležet, pak byl propuštěn, a jak už to bývá, bylo mu řečeno, že bude proces proti němu obnoven. Odešel tedy k nám. Má chytrou, jemnou tvář a nápadně hezké ruce. Byl bankovním úředníkem. Je to jeden z těch, který má ještě potřebu strašně mnoho toho říci, je až po okraj naplněn hrůzou z bdění, ran, čekání, potupy, láskou ke svým kamarádům, slova se překotně derou, na spáncích nabíhají žíly... „Jste zdrav?“ ptám se. I laik na první pohled poznává těžkou nervovou poruchu. Dívá se na mne s údivem: Ovšem!

To, co my bychom považovali za strašné, je jim maličkostí. To, co by nás opravňovalo k pobytu v nemocnici, je pro ně zdraví.

Jiné komitě umisťuje chráněnce do menších kolektivů, do soukromých bytů po pěti, šesti nebo osmi. Tam se mají o něco málo „lépe“: muž dostává mimo uhlí a byt 30 Kč na týden. Mluvím se čtyřicátníkem, který má hlavu bílou jako mléko. Všechno se ptám na práci. Všichni kroutí hlavou. Dva z nich dělali v německém divadle statisty, zkouška za 3 Kč, představení za 5 Kč. Při tom ze Záběhlic do Prahy pěšky a zpátky v noci a celý den čekání a práce bez jídla. Druhý — dvakrát klepal koberce za čtyři roky, co zde žije — z ochoty za talíř polévky.

A dobročinnost usíná...

Existence emigrantů je založena na organizované, soukromé dobročinnosti. O té dobročinnosti by se dalo také ztratit pár slov. Pamatujete se, jak jsme hostili první raněné ve válce? Obloženými chlebičky a horkým kakaem. Později jsme na nádražích přelézali celé hromady raněných a už jsme je ani nevnímali. V roce 1933 dostalo jedno komitě jako měsíční maximální přínos sbírek 35.000 Kč za měsíc. Dnes s nouzí sehnalo nejvýš — 8000 Kč. Roku 1934

dostal ještě emigrant Kč 6.50 na den, dnes už jen Kč 4.50. Ale druhé komité už může poskytnout pouze Kč 3.50 na den, na příklad v Brně už jen Kč 2.60 na den. Dobročinnosti ubývá úměrně s bídou. Protože, víte, takový je zákon: není těžké snést katastrofu, ale je těžké vydržet dlouhé ticho po ní. Dobročinnost je pramen, který pomalu vysychá. A čtyři roky emigrace není jenom bída a hlad, nouze, opuštěnost, samota, touha po domově a nucená žebrota, čtyři roky emigrace je také strašný, nesnesitelný duševní stav. Většinou jsou to mladí lidé. Dělníci i intelektuálové. Ti lidé ztrácejí možnost práce, vzdělání, vývinu. Ztrácejí kontakt se svým povoláním, visí ve vzduchoprázdne prostore, ztrácejí podstatu života. Není to jen hlad, který vysiluje, je to i úmorné a vyčerpávající čekání.

Jsou to cizí lidé, mluví cizí řečí, přišli z cizí země. Ale jedno máme společné: při slově hákový kříž se nám svírá srdce stejnými pocity. Tato hrstka vyhnanců nás může učit, co to hákový kříž je: jsou to živí svědci velikého násilí a mocné lži. Nosí svědectví na vlastní kůži zde mezi námi, a kdo z nás je jako Tomáš, který nevěřil, dokud se nepřesvědčil, může jít a může se jich prstem dotknout.

Nejsilnějšího člověka zlomí trvalá podvýživa, ale i obra by zlomila nečinnost o hladu a nucená žebrota. Nemá-li z této hrstky lidí, z níž snad někteří jsou pouhými emigranty, jejíž jádro však tvoří hrdinové — nemá-li se z nich stát během doby vřed uprostřed naší společnosti, nemají-li se proměnit v demoralisovaný živel, pak musí dostat možnost, aby žili. Dnes, kdy krize není tak naléhavá, kdy se vrací lidé do práce, nalezla by se jistě možnost, jak je zaměstnat, aniž by ujídali chléb našim lidem. Mnozí z nich jsou kvalifikovaní odborníci v oborech, ve kterých je u nás nedostatek kvalifikovaných sil. Jiní by našli nová zaměstnání, dosud neobjevená a stvořená jen pro ně jako jiná forma hmotné pomoci. V Praze na příklad je několik set lidí, kteří si kupují knihy prostřednictvím emigrantů jen proto, aby uprchlík dostal provizi. Jinak by si knihu koupili přímo v obchodě, nebo snad vůbec nekoupili. Hmotná pomoc a práce, která je pro ně tak naléhavá, přichází v úvahu jen v Praze nebo ve větších městech, po případě tam, kde srostli s okolím. Totéž lze říci o jejich nejprimitivnějších kulturních a zdravotních potřebách. Konečně i o kontrole, kterou příkazují bezpečnostní ohledy. Jestliže Francie, Belgie a severské státy dovedly poskytnout německým emigrantům víc, než stanoví mezinárodní statut, najde a musí by se najít i u nás způsob, který by jim dal existenční a morální základ v rámci ženevské dohody, kterou Československo dosud neratifikovalo. Historie české emigrace je ještě příliš živá, aby naše svědomí mohlo být lhostejné.

dopisy

Poučení z pařížské výstavy

Vážený pane redaktore,

otiskl jste v *Prítomnosti* článek architekta Krejčara, nadepsaný „Poučení z pařížské výstavy“. Dovolte mi laskavě, abych v zájmu věci a objektivní informace připojil několik poznámek.

V redakční poznámce k jmenovanému článku jste uvedl, že autor článku je také autorem čl. pavilonu na pařížské výstavě. Arch. Krejcar není autorem pavilonu, nýbrž jedním z autorského kolektiva, jež tvořili: arch. Krejcar, arch. Kejř, profesor Sutnar a podepsaný. Mimo ně velkou a záslužnou — byť i anonymní — práci vykonal dlouholetý spolupracovník arch. Krejčara, arch. Tenzer.

Původ nesprávné informace, znovu a znovu opakované v různých časopisech, že autorem pavilonu je arch. Krejcar, není mi znám. Její pramen jest snad hledati v někdejší pražské výstavě plánů pro čl. pavilon v Paříži, které na výstavu

předal arch. Krejcar, a na nichž byla jména autorů vymazána s výjimkou Krejčarova jména. Tolik k redakční poznámce.

Jako prostý občan odmítám především zásadně názor p. arch. Krejčara, že naštěstí „nedostatky“ byly překlenuty křehkým mostem úspěchu „širokého proudu obecnstva“, nepostřehnuty nebo nepovšimnuty „širokým davem návštěvníků“. Nejde jen o nedemokratický zvuk tohoto stanoviska, jde také o jeho věcnou nesprávnost. Výstavy se přece pořádají právě pro onen široký kruh obecnstva panem architektem tak bagatelisovaný, nikoliv jen pro několik odborníků. Je tomu tak zejména při velkých výstavách mezinárodních.

Musíme si především dobře ujasnit účel a poslání výstavy, abychom mohli čerpati poučení z ní. Naším úkolem na pařížské výstavě bylo — v krátkosti řečeno — ukázati světu celkový obraz našeho státu, tak trochu jací jsme s pohledem na to, jací jsme byli. Zdůrazniti to, o co se u nás může cizina zajímati. Otázka potom bude znít: splnil čl. výstavní pavilon, jeho vnitřní uspořádání a výběr exponátů zamýšlený účel? V odpovědi na tuto otázku a jen na ni tkví poučení z našeho pařížského pavilonu. A tu s panem arch. Krejcarem souhlasím, že zmíněnému úkolu nebylo učiněno zcela zadost a pokládám za svou povinnost také zkoumati, kde a proč.

Nejprve o pavilonu. Z výsledku soutěže lze souditi, že našim odborníkům architektům se náš návrh na pavilon zalouval, ať již pro použití materiálu, či pro svou architekturu. A přece se ukázalo, že pro praktickou vhodnost a účelnost pavilonu toto ocenění odborníků architektů nedostačovalo. Příčinu toho si hned osvětlíme. Stavíme-li obytný dům, řídíme se myšlenkou dobrého bydlení. Při stavbě paláce ministerstva rozhoduje zásada účelného úřadování. Výstavní pavilon opět má býti budován s hlediska vhodnosti — pro vystavování. Neboť, a to si musíme zdůrazniti, na výstavách jde v první řadě o vystavování, ne o pavilon jako takový. To v našem případě znamená požadavek pavilonu s ucelenými prostory, v nichž vystavování exponátů jest co nejvíce usnadněno a při tom s možností bohatého členění prostoru, aby exponáty byly případně zvýrazněny. Architektonická krása nesmí býti tomuto účelnému splnění na úkor, tím méně jej má rušiti. Dobrá architektura a špatné vnitřní dispozice výstavní jsou stejně zavrženíhodné, jako špatná architektura s dobrou výstavní dispozíci. V tomto směru poučení z pařížské výstavy pro nás tkví v tom, že jsme se tímto hlediskem dosti neřídili. Rozbor příčin nemůže býti vyložen v tomto krátkém článku.

K vysvětlení některých nesnází, spojených s vnitřní instalací, buďtež připomenuta některá fakta: v září 1936 vyšel ze soutěže vítězně náš návrh pavilonu, což však nevedlo, a aby do ledna 1937 netrvaly spory o rozdělení plochy výstavní. Průmyslu nebylo dáno k dispozíci tolik plochy, kolik pro své účely potřeboval, s poukazem na mnohostranný a složitý program oddělení kulturního. Při tom měl průmysl přesný program, který již byl schválen porotou užší soutěže. Přesto byl tento program na výstavě plně realizován i při zmenšených plochách, ačkoliv se na nich nemohl náležitě rozvinouti, jak by tomu mělo býti při náležitě souhře zájmů.

Z ostatního výstavního programu, schváleného porotou, byl dodržen jenom program oddělení odborného školství. Upozorňuji, že toto oddělení si organizovalo svoji sekci samo (profesor Sutnar), zcela nezávisle na arch. Krejcarovi a generálním komisariátu.

Architekt Krejcar z rozhodnutí generálního komisaře byl jmenován šéfarchitektem a měl s výjimkou průmyslové sekce a odborného školství volnou ruku při instalaci našeho pavilonu. Průmyslová sekce řekla v omezených možnostech jak pracujeme, kulturní sekce, svěřená arch. Krejcarovi, měla

řící, co jsme. Kulturní sekce měla vyjádřiti, že jsme kulturním národem s tisíciletou tradicí, zemí přírodních krás a státem, který úspěšně opět samostatně tvoří.

Každý návštěvník našeho pavilonu měl příležitost viděti, že z toho všeho kulturní sekce neříká t é m ě ř n i č e h o. Tato sekce začíná prázdnou a nevyužitou státní halou. Křehký most úspěchu u širokého proudu obecnosti nemohl překlenouti nedostatky této sekce, jejímž autorem je pan architekt Krejcar.

Oddělení zemědělství, jehož autorem jest rovněž arch. Krejcar, nebylo dokončeno ani do září, a musili přijíti teprve úředníci ministerstva zemědělství, aby shledali po skladištích exponáty, pokud nebyly zničeny. Pak ovšem požádali presidenta mezinárodní poroty, aby arch. Krejcar byl zbaven autorství zemědělské sekce.

Terasa měla býti věnována propagaci turistického ruchu. Terasa je plocha asi o osmi stech čtverečných metrů. Každý návštěvník pavilonu má dobře v paměti, jak tato největší plocha, neúčelně rozbitá, dovede odraditi od návštěvy Československa každého turistu, který by se tu chtěl informovati o krásách Československa. Rozhodování, jak terasa má vypadat, a podklady pro řešení byly výhradně v rukou arch. Krejcara. A přece: terasa je přímo příkladem, jak se výstavní prostor členit nemá.

V průmyslovém oddělení jsem čekal se svými spolupracovníky docela upřímně, že s námi bude arch. Krejcar spolupracovati. Kdybychom se zavčas nespolehli sami na sebe, dopadli bychom jako v zemědělské sekci. Katastrofa by byla jenom o to větší, oč je organizace průmyslu těžší a zabírá větší plochu pavilonu.

Pavilon jsme inaugurovali oficiálně 18. června. Proč tak pozdě, je kapitola tak složitá, že by ji nebylo možno vměstnati do tohoto krátkého článku. Pan arch. Krejcar píše, že v té době průmyslová oddělení zela prázdnotou, ačkoliv jiná oddělení byla instalačně hotova. Po pravdě nutno říci, že 18. června bylo připraveno z průmyslu toliko oddělení sklářské a porculán, neboť jen tato oddělení byla stavebně připravena a nedala instalačně tolik práce, jako průmyslová hala, která stavebně nebyla dokončena ještě 11. června za návštěvy delegace průmyslníků. Kdo průmyslovou halu na výstavě viděl, chápe, že nemohla býti 18. června instalována, když nebyla 11. června hotova ani stavebně. Tvrdí-li arch. Krejcar, že oddělení ministerstva školství v den inaugurace bylo instalačně hotovo, pak se mýlí. Nebylo instalováno oddělení uměleckých předmětů, knih a lidového uměleckého průmyslu, o nichž rozhodoval arch. Krejcar. Tato oddělení nebyla hotova ani 4. července, kdy jsme dokončili a otevřeli celou průmyslovou úcast. Podotýkám ještě, že průmysl neměl moci kontrolovati a řídit stavbu, a jen mimochodem poznamenávám, že průmyslové exponáty byly do Paříže spedovány již 7. dubna a ležely ve skladišti v Paříži řadu neděl. Instalace průmyslová byla provedena včas podle programu.

Jistou zajímavost má pro mě také výtka arch. Krejcara, že nebyla uskutečněna v rámci průmyslu výstava našeho sociálního pojištění dělnictva. Tuto závalu připisuje zejména ministerstvu obchodu. Každý neinformovaný rozumný čtenář však uzná, že to nebylo úkolem ministerstva obchodu. Také arch. Krejcar to nepokládá nikdy za úkol tohoto ministerstva, neboť chtěl sám instalovati tuto expedici a vyjednával o ni s ministerstvem sociální péče. Proto se zdráhal pan arch. Krejcar rezervovati nám stěnu průmyslové haly pro diapositiv Baťova 1. máje s poukazem, že na této stěně bude instalovati výstavu sociálního pojištění dělnictva.

Co mě však zajímá mnohem více jest to, co arch. Krejcar vytýká našemu průmyslu jako „dělání reklamy“ čs. průmyslu. Já naopak lituji, že jsme neměli rezervovanou částku k tomuto účelu. Reklamy je zapotřebí v každém podniku, i na výstavě. Že se nepamatovalo ani nejmenší částkou na propagaci tiskovou, považuji za nedostatek organizace. Na výstavě nejde o nic jiného, než o reklamu státu i firem. Nebojme se slova reklama. Je souhlasné s výrazem propagace. A zejména průmyslu a obchodu je nutno dělati reklamu. Čím bychom byli bez tohoto obchodu nebo průmyslu? Neznamenají takový Baťa nebo jiné velké průmyslové závody se svou reklamou i velký kus propagační hodnoty pro celý stát?

Panu architektovi se nelíbí, že firmy označují jednotlivé svoje exponáty štítky. President Masaryk jest osobnost světového významu a pod jeho bustu bylo nutno napsati Masaryk. Prahu zná každý, alespoň si to myslíme, avšak pod Slavičkovu panoramu uznal generální komisariát za vhodné dokonce dáti štítek Prague-Praha. Každý autor podpisuje své dílo. Nikdo mu to nevytýká. Podepisuje se Waldes, Baťa, Škoda, Českomoravská-Kolben-Daněk, a ejhle: estetický smysl pana arch. Krejcara je pobouřen. Arch. Krejcarovi se líbí na př. pavilon Švýcar a poukazuje na uspořádání jeho exponátů. Tedy: ve švýcarském paviloně je v oddělení hodinek třicet jedna vitrin a každá vitrina je označena výrazně firmou. Ostatně, jak byste se dívali na výstavu hodinek, kde by bylo napsáno pouze: švýcarské hodinky bez označení „Zenith“, „Omega“, „Movado“ atd.? Jak by na vás působila výstava bot, na nichž by nebylo označení, že tu vystavuje firma Baťova? Každý návštěvník si u tohoto označení uvědomuje rozmach a zdatnost závodu, o kterém již tolikrát slyšel, a spojuje tyto myšlenky se jménem Československa. Nesmíme se zbavovati intenzivní a úspěšné práce mnoha generací, jež je obsažena ve značce výrobcově.

Poučení arch. Krejcarem z pařížské výstavy je velmi nedokonalé. Z kritiky arch. Krejcara je viděti, že jeho kritika je spíše tendenční než objektivní.

Věřím, pane redaktore, že poučení z pařížské výstavy najdeme v útocích, nýbrž v sebekritice. Další diskuse v novinách by pro obsáhlý materiál nebrala konce. Věc sama však stojí za diskusi veřejnou.

V dokonale úctě oddaný

B. Soumar

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

Kdo rád píše na krásném dopisním papíře zaručeně dobrým a spolehlivým plnicím perem, kdo si potrpí na praktický kapesní zápisník a kvalitní, solidně vázané deníky na zápisky a výpisky, kdo chce míti vzorný a snadný přehled ve svých soukromých písemnostech a listinách, kdo pocítuje potřebu i v používání moderních pomůcek pro psací stůl, jíti vždy s duchem času, kdo hodlá věnovati někomu milému k svátku nebo k jiné významné příležitosti vhodný dárek, dobře pochodí, když se v každém příp. dě obrátí na firmu

KAREL KELLNER

v paláci pojišťovny Generali na rohu Václavského náměstí
a Jindřišské ulice („Nároží krásných dávků“)